

NFKK FÜZETEK 7.

Szakmai tanárképzés: múlt - jelen - jövő
Konferencia dokumentumok

NFKK FÜZETEK

Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja
Budapesti **CORVINUS** Egyetem
Közgazdaságtudományi Kar

2011. október

Budapesti Corvinus Egyetem
Közgazdaságtudományi Kar
Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja

Szakmai tanárképzés: múlt – jelen – jövő
Konferencia dokumentumok

NFKK FÜZETEK 7.

2011. október

Szerkesztette: Hrubos Ildikó, Pfister Éva

© Benedek András, Horn Miklós, Kerégyártó Györgyné, Pfister Éva, Rádli Katalin,
Szabóné Berki Éva

A kötet megjelenését a Tanárképzők Szövetsége támogatta

ISSN 2060-9698

ISBN 978-963-89082-2-3

Felelős kiadó: Hrubos Ildikó, NFKK ügyvezető igazgató

Készült az AULA Kiadó Kft digitális nyomdájában
Nyomdavezető: Dobozi Erika

Tartalomjegyzék

Előszó	5
Emlékképek a Gazdasági Szaktanárképző Intézet történetéből (1936-1948) (Pfister Éva)	9
Szakmai tanárképzés – tradíciók és új késztetések (Benedek András – Szabóné Berki Éva)	18
Múlt, jelen és jövő a közgazdász szaktanárképzésben (Horn Miklós)	27
Szakmai tanárképzés és oktatáspolitikai (Rádli Katalin)	32
Közgazdász tanárképzés a Budapesti Corvinus Egyetemen: lesz-e jövő? (Pfister Éva)	42
A szakmai tanárokat képző intézmények és az alkalmazók szempontjai (Kerékgyártó Györgyné).....	53
Melléklet: A konferencia programja	56

Előszó

A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja (NFKK) a Tanárképzők Szövetségével együttműködve konferenciát szervezett a Gazdasági Szaktanárképző Intézet megalakulásának 75. évfordulója alkalmából. A Budapesti Corvinus Egyetem, illetve jogelődjei, megalakulása óta jelentős szerepet tölt be a közgazdász tanárképzésben, így a különböző szervezeti átalakulások nyomán a Gazdasági Szaktanárképző Intézet egyik jogutódjának tekinthető, hasonlóan azon intézményekhez, amelyek a szakmai tanárképzés többi ágának, így a mérnök- (Budapesti Műszaki Egyetem) valamint az agrár- (Szent István Egyetem) tanárképzésnek váltak gazdáivá.

Az évforduló kapcsán lehetőséget kívántunk teremteni arra, hogy a szakmai tanárképzés múltját, jelenét és lehetséges jövőjét érintő kérdések a figyelem középpontjába kerüljenek. Mint ismeretes, a tanárképzés, és ezen belül a szakmai tanárképzés területe is egyre több problémával kerül szembe (pl. a képzés tartalma és a képzés rendszere, csökkenő hallgatói létszám, a pálya presztízse), amelyek megértéséhez és megoldásához ezzel a szakmai összejövettel is hozzá kívántunk járulni. A konferencián elsősorban a szakmai tanárképzésben valamilyen módon érdekelt szakemberek vettek részt, a gazdasági-, kereskedelmi-, műszaki- és agrár szakterületi tanárképzésért felelős, illetve abban érintett oktatók, valamint a közoktatás és szakképzés intézményeit képviselő szaktanárok járultak hozzá az összejövétel sikeres megvalósulásához.

A kötetet a konferenciára alkalmat adó, megalakulásának 75. évfordulóját ünneplő Gazdasági Szaktanárképző Intézet történetét bemutató tanulmány nyitja meg. Ezt követően a tanácskozáson elhangzott előadások és a kerekasztal-beszélgetés összefoglalóival ismerkedhetnek meg az olvasók.

Ezek közül az első, Benedek András és Szabóné Berki Éva írása, amelyben a szakmai tanárképzés hagyományaira alapozva olyan új, a hálózati együttműködés

és tanulás modelljére épülő projektet mutatnak be, amely méltán tarthat számot a tanárképzésben felelősséget vállaló szakemberek érdeklődésére.

A következő összefoglaló Horn Miklós tollából származik. Ez a munka a Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Karán folyó, több évtizedes múltra visszatekintő tanárképzés gyakorlati tapasztalatai alapján felvázolható, a jelenre és a jövőre vonatkozó értékes gondolatokat, javaslatokat tartalmaz.

Rádli Katalin írása a tanárképzés - és ezen belül a szakmai tanárképzés - változásait az utóbbi néhány évtizedben előidéző oktatáspolitikai- és oktatásirányítási folyamatokat foglalja össze. A tanulmányban érzékletesen jelennek meg a tanárképzés fejlesztésének szakmai- és oktatáspolitikai szempontjai, azok eltérő súlypontjai.

A negyedik tanulmány - amelynek szerzője Pfister Éva -, a konferenciának helyt adó intézményben, a Budapesti Corvinus Egyetemen folyó közgazdász tanárképzés elmúlt 25 évének főbb fordulópontjait mutatja be. Az írásban megismerkedhetünk azokkal a tényezőkkel, amelyek a szakmai tanárképzésben - annak több mint száz éves múltra visszatekintő történetében is - meghatározó szerepet töltenek be.

Végezetül a műhelykonferencia záróeseményeül szolgáló kerekasztal-beszélgetés összefoglalóját olvashatjuk, Kerékgyártó Györgyné moderátor írásaként. A diskurzus főbb kérdései a szakmai tanárképzés jelenbeli problémáira koncentráltak, így többek között a tanárjelöltek pályára való vonzásának és pályán való megtartásának feladataira. A hallgatóság bekapcsolódásával folytatódó vita arról is meggyőzhette a jelenlévőket, hogy a tanárképzés fejlesztését szolgáló, kutatási eredményekre támaszkodó elképzelések csak is az abban részt vevők érdekeltségének és elköteleződésének megteremtésével járhatnak eredménnyel.

Budapest, 2011. október

A szerkesztők

A kötet szerzői

Benedek András egyetemi tanár, tanszékvezető, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Horn Miklós főiskolai tanár, dékáni tanácsadó, Budapesti Gazdasági Főiskola

Kerékgyártó Györgyné professor emerita, Budapesti Corvinus Egyetem

Pfister Éva egyetemi adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem

Rádlí Katalin főtanácsos, Nemzeti Erőforrás Minisztérium

Szabóné Berki Éva igazgató, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Emlékképek a Gazdasági Szaktanárképző Intézet történetéből (1936-1948)

A Gazdasági Szaktanárképző Intézet 12 éves története, amely 1936-ban, megalapításával kezdődött és 1948. évi megszüntetéséig tartott, a gazdasági tanárképzés egy sajátos szakaszát fogta át. Sem létrejötte, sem megszűnése nem érthető meg a korabeli kereskedelmi, közgazdasági szakképzés és felsőoktatás, a középiskolai tanárképzés valamint a gazdasági tanárképzés sajátosságainak bemutatása nélkül. A történet fonalát a XIX. század utolsó harmadában, a kiegyezést követő időszakban vesszük fel és a XX. század közepén tesszük le.

Közgazdasági szakképzés és felsőoktatás a XIX-XX. század fordulóján

A XIX. század utolsó harmadában Magyarországon már rendszeres középfokú és felsőfokú közgazdasági szakképzés folyt. Az 1856/57-es tanévben indult meg a pesti Kereskedelmi Akadémia hároméves tanfolyama, ami az első hazai középfokú kereskedelmi szakemberek képzését jelentette. A kiegyezést követő felgyorsult gazdasági fejlődés az ilyen típusú képzésekkel szemben is folyamatosan új igényeket támasztott, amelyek egyre inkább szabályozott keretek közé helyezték a gazdasági szakemberek képzését. Így 1872-ben megjelent az első, a felkészítést átfogó módon szabályozó miniszteri rendelet. A változás következő jelentősebb állomását az 1895. augusztus 20-án kelt előírás jelentette, amely megváltoztatta az iskolák elnevezését és státusát. A kereskedelmi iskolák elnevezése ekkortól egységesen felső-kereskedelmi iskolára változott, három évfolyammal és a képzés lezárásaként érettségire adott lehetőséget. A képzés tartalmának bővülése és az egyenrangú középiskolává váláshoz a képzés négy évfolyamossá alakulása 1919/20-as tanévben indult meg és a vallási- és közoktatási miniszter 1920. évi 72.000. VI/b. sz. rendelete tette általánossá. A fellelhető adatok szerint a XIX. század végén 35 ilyen iskola létezett. A gyors növekedést jelezi, hogy az 1920-as évek elejére már 74 ilyen oktatási intézményt tartottak számon (Dengl, 1928). A középfokú képzés színvonalának

megőrzéséhez és fenntartásához egyre jelentősebb igény merült fel jól képzett középiskolai tanárok iránt.

A XIX. század utolsó évtizedeiben a közgazdasági felsőfokú képzés több intézmény falai között is folyt, így a Budapesti Kereskedelmi Akadémia valamint a Műegyetem is otthont adott azon szakemberek képzésének, akik felkészültségükkel egyre inkább hozzájárulhattak az ipari és kereskedelmi élet fejlesztéséhez. „Az Akadémia és a Műegyetem közgazdasági oktatása között intézményes kapcsolat is volt, így pl. már az 1880-as években Ghyczy Géza a kereskedelmi Akadémia igazgatója tanította a műegyetemen a könyvviteltant és több más tantárgyat.” (Mihalik et alii, 2004. 8.o.) A századfordulón indult meg egy kezdeményezés, amely egy önálló közgazdaságtudományi egyetem létrehozását sürgette. Mint közismert, erre hosszabb időt kellett várni, mint azt a kezdeményezők szerették volna. A tervezett négy fakultásos egyetem helyett először a Műegyetem keretében 1914-ben létrehozták a kir. József Műegyetem közgazdasági osztályát, mint egyéves továbbképző kurzust. Az első világháború megakadályozta ennek továbbfejlesztését, így csak 1920-ban kerülhetett sor arra, hogy teljesen önálló és autonóm intézményként megalakuljon a budapesti királyi magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar, négy szakcsoporttal: 1. Egyetemes közgazdasági szak. 2. Mezőgazdasági szak. 3. Kereskedelmi szak. 4. Konzuli és külképviseleti szak. A negyedik kar nem bizonyult életképesnek, ezért hamar megszűnt, és a többi kar is átalakuláson ment keresztül, így hamarosan közgazdasági, mezőgazdasági és kereskedelmi szakosztályokat hoztak létre (uo. 12-13. oldal).

Tanárképzés a XIX. végén és a XX. század első harmadában

A címben jelzett időpontban már mind az egyetemi bölcsész karokon, mind a gazdasági felsőoktatás területén szervezett keretek között folyt tanárképzés, ha az ebben az időben a tanárképzést szívükön viselők nem is voltak ezzel elégedettek. Wlassics Gyula, mint vallás- és közoktatási miniszter a képviselőház 1899. április 7-i ülésén (amikor csak négy év telt el az Eötvös Kollégium létrehozása óta) a tanárképző intézet átszervezésének szükségességét indokolva a következő megállapításokat tette: „...nincsen gondoskodva olyan orgánusról a mely irányítsa és intenzívvé tegye magát a tanárképzést”¹ továbbá azt is kiemelte, hogy a tanároknak „alkalmazkodniuk kell a tanárképzés követelményeihez. Eddig nem mondhatnám, hogy nagyon alkalmazkodtak ... a speciális tudományos búvárkodás mellett épúgy figyelembe kell venni a tanítás művészetét is ... nem tartom egészen helyesnek azt, hogy csak kiszakított részleteket halljanak az egyetemi előadásokból és teljes összefüggésében a tárgyat magát nem hallják. ... tehát okvetlenül szükséges, hogy az egyetemi előadások jórésze feleljen meg ezen tanárképzés követelményeinek is.” (Ladányi, 2008. 36. o.) Amint látjuk, ebben a

¹ Az idézetekben a kor helyesírási szabályai szerinti szövegek jelennek meg.

beszédben benne foglaltatik mindazon probléma felvetése, amely végigkíséri a tanárképzés napjainkig tartó történetét. Hasonló nehézségek merültek fel az 1898-ban alapított Állami Kereskedelmi Iskolai Tanárképző Intézet működésében is, amely ugyan önálló intézményként töltötte be funkcióját a budapesti Kereskedelmi akadémia, majd a bölcsészeti kar helyiségeiben, de az összefonódás nem csak az elhelyezésben, hanem a felkészítésben is megvalósult. A Kereskedelmi Iskolai Tanárképző Intézet hallgatói ugyanis a szakjuknak megfelelő képzésen túl a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karának stúdiumait is látogatták (irodalomtörténet, filozófia, fizika, matematika, pedagógia, földrajz stb.). 1920-ban, az önálló és autonóm Közgazdaságtudományi Kar létrehozásával az intézetet e kar kereskedelmi osztályához csatolták. Ez azonban nem változtatott azon a tényen, hogy a tanárjelöltek a Közgazdaságtudományi Karon nem képviselt diszciplinákat, elsősorban a filozófiai és a pedagógiai tárgyakat, valamint általános műveltségük fejlesztése érdekében néhány egyéb – magyar irodalmi, nyelvi, magyar történeti és művelődéstörténeti – előadást továbbra is a budapesti bölcsészkarokon voltak kötelesek hallgatni, rendkívüli hallgatói minőségben. A tanári képesítést a budapesti Középiszkolai Tanárvizsgáló Bizottság kebelében működő felsőkereskedelmi tanárvizsgáló bizottság előtt lefolytatott vizsgák alapján lehetett megszerezni (Ballér, 1991). A szakok tartalma többször módosult, amely a képesítésükre vonatkozó a 23 573/1924.IV. sz. VKM. rendelet, valamint a képzésüket szabályozó 58 057/1925. IV. sz. VKM. rendelet tartalma szerint 1925-től 4 szakcsoportban folyt:

- A: könyvvitel, kereskedelmi ismeretek, magyar kereskedelmi levelezés, jogi ismeretek, közgazdasági ismeretek
- B: mennyiségtan és politikai számtan, kereskedelmi számtan, természettan
- C: földrajzi, vegytan és áruismeret
- D.: magyar és idegen nyelvek.

A tanulmányi idő 8 félév volt: a 4. félév végén alapvizsgát, a 8. félév végén szakvizsgát, további 2 félév pedagógiai gyakorlat után pedig pedagógiai vizsgát lehetett tenni. 1928-tól a Thököly úti Gyakorló Felsőkereskedelmi Iskolában zajlott a tanárjelöltek gyakorlati képzése. (Mihalik et alii, 2004. 14. o.) A felsorolt problémák orvoslását is szolgálta a Gazdasági Szaktanárképző Intézet létrehozása.

A Gazdasági Szaktanárképző Intézet megalapítása és tevékenysége

A József Nádor Műszaki- és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának dékánja, Dengl János a kar 1935. szeptember 25-én megtartott II. rendes kari tanácsai üléséről készült jegyzőkönyv tanúsága szerint - megköszönve a bizalmat dékánná választása alkalmából - , céljai között jelölte meg, hogy „igen fontos feladatnak látja a

független tanárképző intézet helyes megszervezését. Ebben a tekintetben az ipari és földművelésügyi miniszter urak bizonyos nehézséget támasztanak. Pedig a mezőgazdasági és ipari iskolák évenként ezrével bocsátják ki a végzett tanulókat, akiket eddig okleveles gazdák és mérnökök tanítottak. Bármely kiváló legyen azonban valaki a maga szakmájában, szükséges a nevelő képzés is, annál is inkább, mert a mezőgazdasági és ipari iskolákban meglehetősen kevés az általános műveltséget nyújtó tárgy. Mindenki, aki tanít, meg kell ismerkednie az ismeretközlés tudományával, filozófiai, pedagógiai ismeretekre van szüksége. Az ország minden iskolájában a tanítást közös nevezőre kell hozni és a tanításban egységes szellemet kell belevinni.” (Kari tanácsülési jegyzőkönyvek 1934-1948)

Ezt követően a kar több javaslatot is készített ennek a független intézetnek a létrehozására, amely végül is eredménnyel járt. A Budapesti Közlöny 1936. augusztus 30-án megjelent számában tették közzé a gazdasági szaktanárok képzéséről szóló szabályzatot, amelyet a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1936. évi 25.429. szám alatti rendeletével adatott ki. Ennek már az első paragrafusa a következőket tartalmazta: „A gazdasági szaktanárok képzéséről a magyar királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának Gazdasági Szaktanárképző Intézete gondoskodik.” A rendelet következő paragrafusa kijelöli az újonnan létrehozott intézet feladatát is: „Ennek a tanárképzésnek az a feladata, hogy a gazdasági (kereskedelmi, ipari és mezőgazdasági szakiskolai) tanári pályára készülő tanárjelölteknek a gazdasági szaktanárképzéséről szóló vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet értelmében megkívánt szakszerű és pedagógiai képzettséget és gyakorlati készséget tervszerű tanulmányi rendben megadja.” A következő paragrafusban felsorolja a feladat elérésére szolgáló intézményeket, karokat, szabályozza a Tanárképzőintézet tanulmányi ügyeinek intézését végző, a Közgazdaságtudományi Kar javaslatára 5-5 évre kinevezendő tizenöt tagú szaktanárképzőintézeti Igazgatótanács tagjainak összetételét. Ezek szerint „a Tanácsnak hivatalból tagja és egyúttal elnöke a Közgazdaságtudományi Kar mindenkori dékánja, ügyvezető alelnöke e Karnak egyik nyilvános rendes tanára, akit ügyvezető alelnökké a Kar javaslatára a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevez ki. A többi tagra vonatkozóan is hasonlóan pontos előírást tartalmaz a rendelet. A Gazdasági Szaktanárképző Intézet első Igazgatótanácsának tagjait a Közgazdaságtudományi Kar javaslatára a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, Hóman Bálint a 26.023/1936. IV. sz. okirat tanúsága szerint 1936. november 24-én kelt levelében bízta meg (a javaslattal teljes mértékben egyező módon) a következő szövegezéssel: „Hivatkozással folyó évi szeptember hó 7-én 2624/1936-37. szám alatt kelt felterjesztésére, dr. Dengl János egyetemi ny.r.tanárt a m.kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdasági Szaktanárképző Intézete igazgatótanácsának ügyvezető alelnökévé, dr. gróf Teleki Pál, dr. Egyed István, dr. Imre Sándor, dr. Kuntner Róbert, dr. Czettler Jenő, dr. Doby Géza egyetemi ny.r.tanárokat, dr. Heller Farkas, dr. Pogány Béla müegyetemi ny.r.tanárokat, dr. Huszár Géza Egyetemi magántanárt, a m.kir.

kereskedelem- és közlekedésügyi minisztérium képviselőjében dr. Árkay Ferenc miniszteri tanácsost, a m.kir. iparügyi minisztérium képviselőjében dr. báró Kruchina Károly miniszteri osztályfőnököt, a m.kir. földművelésügyi minisztérium képviselőjében dr. Jósa Béla miniszteri osztálytanácsost, a VKM. képviselőjében dr. Fülel-Szántó Endre miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel felruházott miniszteri osztálytanácsost a m.kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdasági Szaktanárképző Intézete igazgatótanácsának tagjaivá az 1936. évi szeptember hó 1-ével kezdődő öt évi időtartamra kinevezem.” (A Gazdasági Szaktanárképző Intézet igazgatótanácsának kinevezése In: Dékáni hivatal iratai 1934-1948.) A történeti hűség megőrzése érdekében megjegyezzük, hogy ekkor a Közgazdaságtudományi Kar dékánja dr. Laky Dezső ny. r. tanár volt, és ebben a minőségében elsőként töltötte be az Igazgatótanács elnöki posztját, valamint dr. Jósa Béla lemondását követően helyébe a miniszter dr. Devich Lászlót nevezte ki 1938-ban.

Visszatérve a Budapesti Közlönyben megjelent szabályzathoz, ismertetjük azokat a rendeletben előírt kereteket, amelyek között a Gazdasági Szaktanárképző Intézet tevékenységét folytathatta. A rendelet összesen 22 paragrafust tartalmaz, amelyek részletekbe menően szabályozzák a gazdasági szaktanárok képzését. Ennek során előírta az Intézet és az Igazgatótanács működésének szabályait, az elnök és alelnök feladatait, amelyek szerint „Az Igazgatótanács rendes és szükség szerint rendkívüli ülésiben tárgyalja a Tanárképzőintézet ügyeit; rendes ülést félévénként egyszer kell tartani.” (9. §.) Sajnos ezen ülések jegyzőkönyveit ezideig nem sikerült fellelni.

A rendelet előírja a Tanárképzőintézetbe felvehető hallgatók felvételi szabályait (amelyekben „általában a műegyetemi Közgazdaságtudományi Kar felvételi követelményei az irányadók” 11. §.), azzal kiegészítve, hogy „Minden tanárjelölt felvételi kérvényéhez hatósági orvosi bizonyítványt tartozik csatolni annak igazolására, hogy ép testű és ép érzékű s így a tanári pályára testileg alkalmas (uo.). Külön paragrafus rendelkezik a felvétel feltételéül szolgáló előképzettségről, a képzés tartamáról, a heti minimális óraszámról. Előírja a képzés különböző fokozatain (az alapvizsgálat letétele előtt, a szakvizsgálat letétele előtt valamint a szakvizsgálat után a pedagógiai vizsgálat letétele előtt) teljesítendő tárgyakat a három különböző szakcsoportra, amelyek a rendelet szerint a következők voltak:

„könyvviteltan, magyar kereskedelmi levelezés, jogi ismeretek, közgazdasági ismeretek, gyorsírás (A. szakcsoport);
mennyeség, politikai és kereskedelmi számtan, természettan (B. szakcsoport);
földrajz, vegytan, áruismeret (C. szakcsoport).” (13. §.)

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter az előbbieken leírt rendeletével egyidejűleg, de külön szabályzatban (1936. évi 25.430 szám alatt kelt rendeletével) adja közre a gazdasági szaktanárok képesítésére vonatkozó előírásokat, amelynek első

paragrafusában a következőket olvashatjuk: „A felsőkereskedelmi iskolákban, a felsőipariskolákban, az ipari szakiskolákban, a felső-mezőgazdasági iskolákban, a közép- és alsófoku gazdasági szakoktatási intézetekben, ugyiszintén a tanító (nő) képző intézetekben a jelen szabályzatban megállapított tanári szakcsoportok körébe tartozó valamely tárgyat tanító tanárul csak olyan magyar honos alkalmazható, aki az említett tárgynak az illető iskolafajban való tanítására a jelen szabályzatnak megfelelően képesítést szerzett és a végleges tanári alkalmaztatás feltételül az illetékes miniszter részéről megszabott gyakorlat sikeres elvégzését igazolja. ... A képesítést a m. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem mellett működő Országos Magyar Királyi Gazdasági Szaktanárvizsgáló Bizottság adja.” Ez utóbbi rendelkezés azért fontos a Gazdasági Szaktanárképző Intézet szempontjából, mert a Szaktanárvizsgáló Bizottság tagjai nagyrészt megegyeztek az Intézet Igazgatótanácsának tagjaival, azzal az eltéréssel, hogy a Szaktanárvizsgáló Bizottság tagjaira vonatkozóan a rendelet nem tartalmaz olyan szoros előírást, mint az Igazgatótanács esetében. A Közgazdaságtudományi Kar 1936. október 29-én megtartott harmadik (rendes) üléséről készült jegyzőkönyv alapján megtudjuk, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1461/1936-37.d.sz. 26.533/IV. 1936. VKM. sz. alatt rendelkezett az Országos m.kir. Gazdasági Szaktanárvizsgáló Bizottság tagjairól. Ezek szerint elnökévé Imre Sándor dr. ny.r. tanárt, ügyvezető elnökévé Dengl János dr. nyilvános r. tanárt az 1936/37. tanévvel kezdődően 5 évi időtartamra kinevezte. A különböző szakterületekre Dengl Jánost, Imre Sándort, Kornis Gyulát jelölte meg, mint tagokat. (Kari tanácsülési jegyzőkönyvek 1934-1948) Amint a korábbiakban megtudhattuk, a tanárvizsgálat három fokból áll: alapvizsgálat, szakvizsgálat és pedagógiai vizsgálat. A rendelet részletesen, szakcsoportonként és tárgycsoportonként szabályozta a különböző vizsgálatokra való jelentkezés feltételeit, a vizsgálati eljárást, a vizsgák tartalmát és módszereit és az általános követelményeket valamint közreadta a Gazdasági Szaktanárképző Intézetben szerzett oklevelek mintáját. A rendelet a következő szakcsoportokra és tárgycsoportokra tartalmazta a képesítés leírását: I. Kereskedelmtudományi szakcsoportok; II. Műszaki tárgycsoportok (1. a mérnök, 2. az építészmérnök, 3. a gépészmérnök, 4. vegyészmérnök, 5. bányamérnök, 6. a kohómérnök, 7. az erdőmérnök). III. Mezőgazdaságtudományi tárgycsoportok (1. az okleveles mezőgazda, 2. a gépészmérnöki tanterv C-tagozata szerint végzett okleveles gépészmérnök). Mint láthatjuk, ebben az időben még nagyon távan értelmezték a gazdasági szaktanár fogalmát.

Mozaikok a Gazdasági Szaktanárképző Intézet működéséről

A Gazdasági Szaktanárképző Intézet működésére vonatkozóan, minthogy nem lelhetők fel az Igazgatótanácsi ülésekről készült jegyzőkönyvek, csak a m. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának tanácsülési jegyzőkönyveiből illetve ugyanezen kar dékáni hivatali irataiból tájékozódhatunk. Így

például megtudhatjuk, hogy az 1936/37. tanévben 62 hallgató jelentkezett a tanárképző intézetbe, közülük 16 férfi és 16 nő hallgatót vettek fel. A „D” szakos hallgatók kevés száma miatt a Miniszter négy „D” szakos férfi hallgatónak a tanárjelöltek kollégiumában ingyen lakást és évi 250-250 pengő segélyt biztosított (Kari tanácsülési jegyzőkönyvek, 1936. szeptember 9. első – rendkívüli - kari tanácsi ülése). Az ugyanezen év szeptember 24-én megtartott második (rendes) ülésen készült jegyzőkönyv szerint a gazdasági szaktanárképzőbe felvettek száma már 33 főre változott, folytatólagos beiratkozásra nyert engedélyt 31 fő, tandíjmenteséget 58 fő kapott. Az 1936. október 29-én megtartott harmadik (rendes) ülésről készült jegyzőkönyvben a dékán a következőket jelenti: „évek óta folynak tárgyalások a Budapesti Kereskedelmi Akadémiának gyakorló iskolaként a kar kötelékébe való bevonására. Ez a kérdés egyetemünkre nézve rendkívül fontos, mert a Thököly-úti felső kereskedelmi iskolával való megoldás nem minden tekintetben megfelelő” A jegyzőkönyv 11. oldalán a folytatásra vonatkozóan a következőket olvashatjuk: „Az elnöklő dékán felkérésére Dengl János dr. e. i. prodékán előterjeszti a Budapesti Kereskedelmi Akadémia incorporálására vonatkozó, e jegyzőkönyvhöz csatolt, részletes javaslatát, amelyet a kar Bud János dr. és Heller Farkas dr. ny. r. tanár, valamint Neumann Károly dr. tb.r. tanár hozzászólása után teljes egészében magáévá tesz. A részletes javaslat nem található meg a mellékletben, de a Dékáni Hivatal iratai között fellelhető. Laky Dezső leköszönő dékánnak az 1937. június 22-én megtartott kari tanácsi ülésen elhangzott búcsúbeszéde, amelyben megállapítja: „Nem sikerült eddig a Budapesti Kereskedelmi Akadémiának az egyetembe való beolvasztása.” Reményét fejezte ki, hogy a jövő tanévben ezt sikerül megvalósítani. A sikerre 1939-ig kellett várni, amikor is a Miniszter 33/113/1939. sz. IV. rendeletében a következőket határozta el: „a Budapest, Kereskedelmi Akadémia alapítványt és ennek intézményeit f. év július hó 1-én állami kezelésbe vettem, s ennél fogva a Thököly – úti gyakorló felsőkereskedelmi iskolát az Akadémia alapítvány felsőkereskedelmi iskolájává egyesítem.” Az Akadémia tanfolyamait - igazgatási és tanulmányi tekintetben - a m. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar Gazdasági Szaktanárképző Intézete elnökségére ruházta a Miniszter. A gyakorló iskola a „Gazdasági Szaktanárképző Intézet gyakorló, alapítványi kereskedelmi fiú- és leány középiskolája” megnevezést köteles használni. (Dékáni hivatal iratai 1934-1948)

A Közgazdaságtudományi Kar 1936. november 26-án megtartott negyedik (rendes) üléséről készült jegyzőkönyvben „A Miniszter úr felhívta a Gazdasági Szaktanárképző elnökségét, hogy a gyakorló gazdasági szaktanárjelöltek gyakorló iskolai beosztása tárgyában saját hatáskörében sürgősen intézkedjék, a budapesti községi felső mezőgazdasági iskolának gyakorló iskolául való igénybevitelével kapcsolatos tárgyalásokat is sürgősen folytassa le s annak eredményéről tegyen mielőbb jelentést. Az elnökség az intézkedéseket megtette, azokról a Miniszter urat felterjesztésében tájékoztatta.” Sajnos ezen jelentés nem maradt meg az utókor számára. A következő tanácsülési jegyzőkönyvben (1936. december hó 17.) szerepel egy tájékoztatás, mely

szerint „A Miniszter úr a Gazdasági Szaktanárképző Intézet 1936/37. év I. félévi javadalma fejében az ügyvezető igazgató tiszteletdíjára 800 pengőt, a tanácstagok tiszteletdíjára 800 pengőt, a beszerzési költségekre pedig 300 pengőt utalt ki.” (Kari tanácsi jegyzőkönyvek 1934-1948). A következő, 1937/38. tanévben az újonnan felvett hallgatók száma 60 főre emelkedett, a folytatólagosan beiratkozottak létszáma 90 fő és a régi rendszerűek tizenegyen vannak, így összességében az Intézetnek 161 hallgatója volt. Itt most csak a következő állomásra, az Igazgatótanács tagjainak 1941-ben lejáró öt éves megbízatása kapcsán tett kari javaslatra térünk ki, amelyben indítványozták a tagok számának eggyel való felemelését, hogy képviselve legyen a műegyetem két műszaki kar, valamint a gyakorlati tanárképzés is, egyik gyakorlóiskolai igazgató személyében. Ekkor a Miniszter Huszár Géza egyetemi tanárt nevezte ki ügyvezető alelnökké, dr. Gyulai Ákos iparügyi minisztériumi tanácsos valamint dr. Gorondy-Novák Andor kereskedelemügyi miniszteri osztályfőnök és Devich László földművelésügyi miniszteri osztálytanácsos kapott igazgatótanácsi megbízást. Ily módon kaphattunk betekintést a Gazdasági Szaktanárképző Intézet működésének mindennapjaiba. A történet folytatásához még további levéltári kutatások szükségeltetnek.

A történet vége

Közvetett forrásra támaszkodva megállapítható, hogy az 1946/47. tanévben a Gazdasági Szaktanárképzőben már 570 hallgató tanult. Egyre több nehézséget okozott a növekvő számú kereskedelmi, közgazdasági középiskolában folyó oktatáshoz megfelelően felkészült tanárok képzése, „miközben az ellátandó szaktárgyak és szakórák száma egyre nőtt, új tantárgyak alakultak, a régiek tartalma is megváltozott, s az intézmények irányításán sok tárca osztozott.” (Ballér, 1991) Ennek hatására már 1946-ban elkezdődtek a tanterv átalakítására vonatkozó munkálatok, amelynek egyik állomását dr. Laky Dezső 1946. május 16. dátummal ellátott „Új tanterv tervezet” javaslata jelentette. Ezt követte a tanárképzés reformja tárgyában 1948. március 24-én megtartott igazgatótanácsi ülés, amely egyben a történetünk fonalának végét is jelenti. Mint ismeretes, a Gazdasági Szaktanárképző Intézet 1948-ig működött. Megszűnése egy új intézmény születésével köthető össze, ugyanis ekkor alakult meg az önálló Közgazdaságtudományi Egyetem, amelynek ünnepélyes megnyitóját 1948. október 15-én tartották meg (Mihalik et al. 2004.) Ez az új felsőoktatási intézmény egyben új szervezeti kereteket biztosított a gazdasági szaktanárképzés számára is. Ennek bemutatása már egy másik tanulmány kezdetét jelentheti és túlnyúlik jelenlegi vállalkozásunkon.

Felhasznált irodalom

BALLÉR ENDRE (1981): A közgazdász szaktanárképzés története. In: A szakmai pedagógusok képzésének története Magyarországon 1945-1988. Kutatás közben 168. Oktatáskutató Intézet. Budapest, 55-87. oldal

DÉKÁNI HIVATAL IRATAI (1934-1948). Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára

DENGL JÁNOS (1928): A magyar kereskedelmi szakoktatás fejlődése a II. egyetemes tanügyi kongresszus óta (1896-1928) In: Kereskedelmi Szakoktatás, 1928/29. 1-2. szám

A GAZDASÁGI SZAKTANÁRKÉPZŐ INTÉZET IGAZGATÓTANÁCSÁNAK KINEVEZÉSE. In: Dékáni hivatal iratai (1934-1948). Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára 6/b 4. II./8

KARI TANÁCSÜLÉSI JEGYZŐKÖNYVEK 1934-1948. Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára

LADÁNYI ANDOR (2008): A középiskolai tanárképzés története. Oktatás és társadalom sorozat 1. kötet. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

MIHALIK ISTVÁN – SZÖGI LÁSZLÓ – ZSIDI VILMOS (2004): A Collegium Oeconomicumtól a Budapesti Corvinus Egyetemig. In: Szögi László – Zsidi Vilmos: A Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára 1891-2001. Repertórium. Budapest, 2004. (A Budapesti Corvinus Egyetem levéltárának kiadványai 9.) 5-25. oldal

SZABÁLYZAT A GAZDASÁGI SZAKTANÁROK KÉPZÉSÉRŐL. Kiadott a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1936. évi 25.429. szám alatt kelt rendeletével. In: Budapesti Közlöny, 1936. augusztus 30. megjelent száma, 7-12. oldal

Szakmai tanárképzés – tradíciók és új késztetések

A magyar szakképzés történetének jelentős állomása volt a Gazdasági Szaktanárképző Intézet létrehozása. Megalakulásának 75. évfordulójára emlékezve előadásunk és írásunk a magyar szakképzés értékes tradíciói és az új fejlesztési lehetőségek és késztetések egybevetésével kísérel a mának, a szakmai tanárképzés jelenkori korszerűsítőinek szólni.

Napjainkban, a hazai oktatási rendszer újjászervezésének folyamatában a jogi szabályozás (felsőoktatási törvény, közoktatási törvény, pedagógus életpálya) koncepcionális egyeztetése és az oktatási- képzési szerkezet (alapiskolázottság/tankötelezettség, iskolai szakképzés, osztott és osztatlan felsőoktatás, tanárképzés) turbulens vitája elfedni tűnik azt a ténytet, hogy közel 140 éves egyetemi hagyományokra épül a magyar szakmai tanárképzés. A hazai gazdaságfejlődés motorja és minőségi meghatározója az a tanárképzés, mely a középfokú szakképzés számára az európai progresszióban is modellértékű módon egyetemi szinten képzett és képez tanárokat.

Az ezredfordulót követő hazai szakképzés-fejlesztési folyamatok súlyos kihívásokkal szembesülnek, s a tétova válaszok koncepcionális bizonytalanságokat is jeleznek. Sajátos módon a fejlett világ számára csupán a 2007-es *McKinsey-jelentés*¹ fogalmazta meg tényként: az oktatási rendszerek sikere alapvetően attól függ, hogy az arra legalkalmasabb emberek váljanak tanárrá, s ezért fokozott figyelmet érdemel az a feladat is, hogy eredményes tanárrá képezzék őket.

Visszatekintve a hazai szakképzés történetére, alapvetően erről szólt hosszú évtizedeken keresztül a szakmai tanárképzés, melynek hazai intézményi tradíciói elismerésre méltóak. Új kihívások és késztetések fogalmazódtak meg ugyanakkor az ezredfordulót követően, melyekkel szembe kell néznünk: a pedagógus foglalkoztatás társadalmi-szakmai feltételei jelentősen romlottak, az oktatási szerkezet átalakítása, a szakképzés presztízsének csökkenése a szaktanári pályaképet alapvetően bizonytalanná

---

¹ Barber, M. – Mourshed, M. (2007)

tette, az életem át tartó tanulás pedig a felnőttképzés iránti érdeklődést bár felkeltette, ugyanakkor bizonytalan intézményi keretek közé terelte sokak tanulását. E változó rendszerben kell a szakmai tanárképzés helyét és szerepét megtalálni, mely helyzet elemzésére és a fejlesztési lehetőségek áttekintésére vállalkozik a tanulmány.

Fejlődési ciklusok

A hazai középiskolai tanárképzés - és annak részeként a szakmai tanárképzés és képesítés - tartalmának és rendszerének történeti alakulása arra enged következtetni, hogy továbbra is célszerű a tanárképzés rendszerében külön választani a közoktatási és a szakmai tanárképzést, a képzés és képesítés szabályozását külön-külön keretrendszerben, de főbb elvárásaiban egységességre törekedve kialakítani. A tanárképzés és tanári képesítés intézményesülési folyamatát meghatározó szabályozások időtényezőit tekintve pedig azt látjuk, hogy az intézkedések nyomán várható hatások érvényesülésében legalább 5-10, de inkább 10-15 éves időtávokkal célszerű számolnunk a napjaink kihívásaira adandó megoldási javaslataink, intézkedéseink nyomán is.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv az elmúlt évtized közepétől formálódó szakmai törekvések egyik legsikeresebb projektsorozata, amely 2009-től a hazai pedagógusképzés szakmailag meghatározó felsőoktatási intézményei együttműködésének korszerűsítésére irányul. Napjainkban minden politikai és társadalmi megosztottság ellenére, melyre sajnos hazai közéletünk számos negatív jelenséggel példákat szolgáltat, a szakmai progresszió és a jelentős fejlesztések sora a tudományos közéletben egyértelműen jelzik, hogy a nemzetközileg is elismert sikerek az együttműködésre épülnek. A tudományban kutatói közösségek nyerik a jelentős díjakat, sokszerzős és sok intézményes kooperációra épülnek a kiemelkedő publikációk. Az oktatásban - nemzetközi összehasonlításban is - a hálózati és intézményi szövetségek a sikeresek. Az a felismerés is egyre inkább elfogadott, hogy az új hálózati konstrukciók nem spontán módon formálódnak, sőt az elméletileg is igazolt tendenciák új minőséget hordoznak a szakmai partnerség által. Barabási Albert-László² kutatásai a komplex hálózatok emberi tevékenységre jellemző működési módjait feltárva a sokáig hitt spontaneitás mögött meghúzódó kiszámíthatóságot igazolták. Ezen felfedezések jó alapot teremtettek arra, hogy az élet számos színterén a hálózati fejlődésről újszerű módon gondolkozzunk. Ez az új megközelítés az oktatásban is formálódott, illetve az utóbbi években éppen az oktatási rendszer fejlődésére is egyre tudatosabban hatással van.

---

² Lásd Barabási Albert-László (2008) és (2010) műveit.

Új megoldások a szakmai tanárképzésben

Arra a kérdésre, hogy az oktatás komplex világában, különösen annak is egy sajátosan összetett alrendszerében, mint a pedagógusképzés: *Vannak-e járt vagy járható utak vagy hidak?* – már jóval nehezebb válaszolni. Egyfelől éppen a pedagógusképzés az a terület, melyen a nemzeti oktatási rendszerek történeti-kulturális sajátosságai erőteljesen érvényesülnek, s ezért a külföldi példák mechanikus másolása nem feltétlenül kecsegtet sikerrel. A fejlett oktatási rendszerekkel rendelkező európai, vagy éppen ázsiai országok – sokat hivatkozott példák erre: Finnország, Hollandia, Korea gyakorlata, a nemzetközi mérések által kimutatott sikerei sem kínálnak egy az egyben másolható konstrukciókat.³ Képletesen nekünk, a hazai sajátosságok ismeretében és a rendelkezésre álló anyagi és szellemi erőforrásaink által meghatározott módon kell a pedagógusképzés újabb rendszeréhez és hatékonyabb működéséhez vezető utat kialakítanunk. Ehhez – a nemzetközi „jó példák” tanulmányozásán túl – arra a lényeges kérdésre is szakmailag korrekt, értékelő választ kell adnunk, hogy: *Milyen is a pedagógusképzés és -továbbképzés világa?* S ezen a ponton már számos kritikai észrevétel megfogalmazható: jogos a társadalmi kritika, ugyanakkor a szakmai érvelések igazsága is jelen van, mely a differenciálódó képzési teljesítmények és a romló pedagógus-foglalkoztatás összefüggéseiben az intézmények eltérő adottságaira hívják fel a figyelmet. Természetesen vannak jelentős konszenzussal kísért törekvések is, mint például a *gyakorlat prioritása, mely ugyanakkor kérdésként veti fel az iskolának a munka világához való kapcsolódását.* Mindezek elvezetnek az elemzésünk szempontjából egy kiemelt alapkérdéshez: *Kik a partnerek, s miért is fontos a hálózatok fejlesztése?*

E kérdés megválaszolása előtt lényeges előzményekre kell utalnunk. A felsőoktatás jelenkori átalakulási folyamatának két olyan jellemzőjét indokolt kiemelni, mely jellemzők a pedagógusképzés alakulására meghatározó módon hatással vannak és voltak. Az első lényeges jellemző az, hogy az elmúlt évtizedben Magyarországon is – a fejlett országok gyakorlatához többé-kevésbé hasonló módon - kialakult egy új struktúra és akkreditációs rendszer. Ráadásul ez a folyamat az ezredforduló idején rendkívül gyorsan és ellentmondásosan alakult, ezért még számos megoldatlan szakmai kérdés foglalkoztatja a közvéleményt, például az osztatlan-osztott képzés, a szakok párhuzamossága, illetve egymásra épülése, a mesterképzés intézményi bázisa, a képzési és kimeneti követelmények meghatározása. Mindezek - különösen a bevezetés és a szükséges korrekciók időszakában - olyan fejlesztési feladatokat is jelentenek, melyek megoldása a pedagógusképzési szakmától és a képző intézményektől a helyi kereteken túlmutató, s a múltbeli – tradicionális keretek között inkább elhatárolódó, semmint együttműködő - partnerektől hatékonyabb kooperációt igényel.

³ V.ö.: nemzetközi riportok e témában (NCTQ ...)

A másik lényeges jellemző az oktatási rendszer egészében érvényesülő, ugyanakkor a közoktatásban egyre inkább felismert és a szakpolitikák által is felvállalt azon törekvéssel függ össze, hogy az innovatív kezdeményezések fókuszáltan jelenhetnek meg a pedagógusképzésben, a szakmai és a közoktatási tanárképzésben érdekelt felsőoktatási, szakképző és közoktatási intézmények hálózati együttműködése által. Az a felfogás – amint már a bevezetőben is utaltunk erre – mely szerint a pedagógiai innovációs potenciál döntő módon a pedagógus szakmai felkészültségével arányos és a pályával való pozitív azonosulásának függvényében fejleszhető, nemzetközi felmérések és jelentős ország-elemzések által a legutóbbi mintegy két évtizedben általánosan elfogadott lett a fejlett országokban.

Új szakmai filozófia – a hálózatok kiépülése

Ha a pedagógusképzés intézményrendszerét, mint egy sajátos hálózatot szemléltetjük, akkor megállapítható, hogy nem tekinthető egyenletes elosztású hálózatnak, a kapacitások vonatkozásában jelentős különbségek vannak.⁴ E különbségek részben területi-regionális jelleg szerint, részben az intézményi környezet, változásdinamika intenzitását követve érzékelhetőek. Különösen most, hogy a felsőoktatási intézményrendszer újjászervezése kormányzati prioritássá vált, érzékelhető, hogy e hálózatban bizonytalan csomópontok vannak (gondoljunk a kisméretű intézményekre), továbbá esetenként „gyenge szálak” mutathatóak ki, amennyiben az intézmények jelentős felsőoktatási centrumhoz, vagy éppen gazdasági, társadalmi determinációkhoz nem kapcsolódnak.

A pedagógusképzés történeti előzményeit szemlélve, s a jelenlegi helyzetet érzékeltetve, két összefüggésre feltétlenül utalni kell. Elsőként arra, s ennek (látszólag pozitív tartalma ellenére) komoly kockázata lehet: a bolognai rendszerű mesterképzés meghonosításával a korábbiakhoz képest átalakult és számottevően bővült a képzési kínálat. Mindez egy olyan évtizedben játszódott le, amikor a pedagógusképzés vonzereje csökkent, a hallgatói létszámok az előző időszakhoz mérten számottevően visszaestek, különösen a természettudományos, metafizikai és műszaki tanárképzésben. A másik jellemző, hogy a pedagógusképzés több intézményben is diverzifikálódott, a szakképzési és felnőttképzési rendszer alapján jelentős szakirányú továbbképzési portfólió kialakítására került sor.

2009-re tehető a központi szakmapolitikai kezdeményezés, amely felismerve e folyamatok komplex jellegét, kísérletet tett egy, a hazai pedagógusképzés teljes intézményi rendszerét átfogó olyan fejlesztési program beindítására, amely a „rendezetlenből” a rendezett állapot irányába mutató kezdeményezéseket és projektfeladatokat tűzött ki reális célként.

---

⁴ V.ö.: Benedek András és Szabóné Berki Éva publikációit (2010) és (2011).

A TAMOP – 4.1.2-08/2/B projektek általános jellemzői a meghirdetéskor a következők voltak:

- együttműködés a közoktatási intézményekben a gyakorlatot vezető mentorok kiválasztására és felkészítésére vonatkozó módszertan kidolgozásában;
- a régióközpont szolgáltatási területén a mentorképzés megszervezése, indítása, minőségbiztosítása;
- a képzett mentorokról regionális nyilvántartás vezetése;
- a központok regionális minőségbiztosítási rendszerének kiépítése.

E projektkezdemenyezés hosszabb távra érvényes új stratégiai célokat tűzött ki. Elsőként megfogalmazta a pedagógusképző intézmények regionális szolgáltató- és kutatóközpontjai kialakításának feladatát, melynek eredményeként 2011-re létre is jöttek azok a szervezeti és együttműködési keretek, melyek új alapokra és kooperációs keretekbe szervezték a pedagógusképzés korszerűsítésével kapcsolatos helyi-regionális munkálatokat. A stratégia ugyanakkor ennél lényegesen tágabb együttműködési formát is megfogalmazott célként: ez a regionális szolgáltató- és kutatóközpontokhoz kapcsolódó hálózati együttműködés kialakítása, melynek lényegi, de csupán nyitóaktusának tekinthető a pedagógusképző intézmények regionális központjai között országos szolgáltató- és kutatóhálózat létrehozása. E folyamat eredményeként, feltételezhetően éppen évtizedünkben, s a várható új törvényi szabályozás által gyorsítva, vagy a szervezeti változások függvényében korrekciókra kényszerítve létrejöhet egy magasabb szintű együttműködés a pedagógusképzésben részvevő intézmények között, különös tekintettel a gyakorlatra jelentkező hallgatók és a közoktatási, szakképzési gyakorlóhelyek párosítására és elosztására alkalmas adatbázisok és informatikai alkalmazások fejlesztésében.

Új partnerség - a Budapesti Műszaki Egyetem kezdeményezése

Konkrét esettanulmányként hivatkozhatunk a Közép-magyarországi Régióban megvalósuló pályázati fejlesztésre, melynek szakmai tartalma kapcsolódik a Pedagógusképzést segítő szolgáltató- és kutatóhálózatok kialakítása (TAMOP – 4.1.2-08/2/B/KMR) projekt keretében meghatározott pályázati célokhoz. Ez esetben a főbb fejlesztési tevékenységek a következők:

- a pedagógusképző intézmények regionális szolgáltató- és kutatóközpontjának kialakítása;
- a regionális szolgáltató- és kutatóközpontokhoz kapcsolódó hálózati együttműködés kialakítása;

- a pedagógusképző intézmények regionális központjai között országos szolgáltató- és kutatóhálózat létrehozása;
- együttműködés a gyakorlatra jelentkező hallgatók és a közoktatási, szakképzési gyakorlóléhelyek párosítására és elosztására alkalmas adatbázisok és informatikai alkalmazások fejlesztésében;
- együttműködés a közoktatási intézményekben a gyakorlatot vezető mentorok kiválasztására és felkészítésére vonatkozó módszertan kidolgozásában, a régióközpont szolgáltatási területén a mentorképzés megszervezése, indítása, minőségbiztosítása, a képzett mentorokról regionális nyilvántartás vezetése;
- a központok regionális minőségbiztosítási rendszerének kiépítése;
- a felsőoktatásban a pedagógusképzésben foglalkoztatott oktatók felkészítése a kompetencia alapú pedagógiai munkára;
- az egyes tanári mesterképzésekben azonos szakmai tanári szakképzettséget nyújtó intézmények oktatói fórumainak és egyeztetett képzési dokumentumainak létrehozása;
- a pedagógusképzésben, illetve a szakirányú- és egyéb továbbképzésben az oktatói munka feltételrendszerének javítása;
- az interkulturális oktatáshoz, a sajátos nevelési igényű tanulók integrált oktatására való érzékenyítéshez kapcsolódó pedagógiai módszerek fejlesztése.

Mivel a fenti gondolatmenet keretét a hálózati szemlélet adja, utalni kell arra is, hogy a pedagógusképző intézményeket ez a projekt olyan „tanulásra” készíteti, amelyben az informális hálózatba szervezett, elektronikus eszközökkel támogatott információcsere egyre nagyobb szerepet kap. E filozófiának lényege a hálózati részvétel és az információkhoz jutás, valamint az információk értelmezését kontextusba helyező szoftverekhez való hozzáférés, ami együttműködő és önszervező tanulásra ad lehetőséget. E filozófia ugyanakkor nem mond ellent annak, hogy a pedagógusképzés sikerének titka abban rejlik, hogy az arra legalkalmasabb emberek váljanak tanárrá, hogy az intézmények eredményes tanárrá képezzék őket és ennek következményeképpen minden gyermek a legjobb szintű oktatást kapja. Kétségtelen, hogy vannak olyan országok, ahol kevesebb pénzzel eredményesebb oktatási rendszert tartanak fenn – ezt ismertette 2007-ben – a korábban már említett - *McKinsey-jelentés*⁵, mely azt vizsgálta, hogy mi áll a világ legsikeresebb iskolai rendszereinek hátterében – de ennek immár igazolt receptje az, hogy a pedagógusképzést kitüntetett módon a szükséges erőforrások biztosításával, társadalmi és gazdasági szempontból is kiemelten kezelik.

---

⁵ Barber, M. – Mourshed, M. (2007)

A hazai projektmunkálatok egyik kitüntetett iránya a pedagógusképzés intézményei és partnerei körében is új típusú hálózat építésére, új (tudás) csomópontok és élek (működő kapcsolatok) létrehozására vonatkozott. E felfogás szerint a „középpontban” az egyének és a tanulás „hálózata” áll. Ehhez kapcsolódik az a felismerés, hogy a pedagógiai innovációs potenciál erősítését korlátozza, hogy a tanárképző intézmények illetve oktatóik és kutatóik közötti kapcsolat esetleges, változó intenzitású. Az általános célok mellett sajátos megközelítések is színesítik a projektek együttesét. A hálózat alapú tanulás példáját, s közvetve a – hazai oktatásfejlesztési törekvésekben is jelenlévő - konnektivizmus paradigmáját szemlélteti az a megközelítés, melyet a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME) szakmai tanárképzési projektjében érvényesítünk.⁶

E jellegét tekintve komplex, ugyanakkor pedagógiai szempontból is figyelemre méltó megközelítés a szervezeti tanulásra is adaptálható módon olyan közösségi hálózatfejlesztési folyamatnak tekinti a tanulást, melyben érvényesíthetők a következő elvek:

- A tanulás és a tudás a vélemények különbözőségében rejlik.
- A tanulás egy olyan folyamat, melynek során a specializált csomópontokat információforrásokhoz kapcsoljuk.
- A kapcsolatok ápolása és fenntartása révén tanulunk.
- A naprakész tudás a célja minden konnektivista tanulásnak.

A BME APPI konzorciumi partnerekkel – alapozva az eddigi szakmai együttműködésre - pályázott a regionális pedagógusképző hálózat létrehozására. A konzorciumi partnerek – kifejezve azt a tartalmi és intézményi komplexitást, mely a tanárképzés szakmai-társadalmi környezetére egyre inkább jellemző – a következők: a MELLearn Egyesület (Felsőoktatási Hálózat az életen át tartó tanulásért), a Közoktatási Vezetők Képzéséért Oktatási és Nevelésfejlesztési Alapítvány és a Szabad Iskolákért Alapítvány (SZIA). E konzorcium a szakmai pedagógusképzés fejlesztését szolgáló terveit 2010-2011-ben a pályázat keretében kívánja megvalósítani a szakmai és közoktatási tanárképzésben érdekelt felsőoktatási-, szakképző- és közoktatási intézmények bevonásával

A projekt megvalósításának szakmai támogatói a különböző szakmai pedagógusképzésben érdekelt felsőoktatási intézmények, így például a Budapesti Műszaki Főiskola, a Budapesti Corvinus Egyetem, a Budapesti Gazdasági Főiskola, a Moholy-Nagy

---

⁶ A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Alkalmazott Pedagógiai és Pszichológiai Intézet (továbbiakban: BME APPI) Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Megújulás Operatív Program támogatási rendszeréhez benyújtott pályázata „A szakmai pedagógusképzést segítő szolgáltató és kutatóhálózatok kialakítása” címmel nyert támogatást a Közép-magyarországi Régióban.

Művészeti Egyetem, illetve az Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet. A szakmai pedagógusképzők mellett kiemelkedő jelentőségű számunkra – a közoktatási pedagógusképzés hálózati működési támogatására sikerrel pályázó – az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar szakmai partnersége, különösen a hálózati működés kiszélesítésében, a mentorok kiválasztása és képzése területén, a továbbképzési témákban várható szinergiák miatt. A BME APPI és az ELTE PPK közötti megállapodás egyik lényegi eleme a párhuzamos, redundáns fejlesztések elkerülése, a másik, a korszerű info-kommunikációs technológiával (IKT) támogatott szolgáltatások egyeztetett folyamatban történő kifejlesztése és biztosítása úgy a szakmai, mint a közismereti pedagógusképzés terén. A megállapodás lényege, hogy a fejlesztések során a partnerek bevonják egymást a szakértői munkákba, felajánlják egymásnak fejlesztési eredményeiket, kiemelten a szakmai illetve a közismereti tanárképzés gyakorlati és mentorképzési területén. Az országos együttműködési tevékenységekben, képviselve a Középmagyarországi régió érintett intézményeit is, egyeztetett állásponttal vesznek részt.

A hálózati együttműködési modellek – felismert szakmai és gazdasági lehetőségeik alapján, s különösen a korszerű IKT környezet kínálta megoldásokkal – a jelenlegi érdektagolt és bizonytalan irányítási közegben is olyan alternatívát kínálnak, melyben a tétova várakozás és az aktív együttműködő fejlesztés között kell az intézményeknek választaniuk.

Felhasznált irodalom

BARABÁSI ALBERT-LÁSZLÓ (2008): Behálózva. A hálózatok új tudománya. Helikon, Budapest

BARABÁSI ALBERT-LÁSZLÓ (2010): Villanások. A jövő kiszámítható. Nyitott Könyvműhely, Budapest

BARBER, M. – MOURSHED, M. (2007): Mi áll a világ legsikeresebb iskolai rendszerei teljesítményének hátterében? McKinsey&Company, Budapest

BENEDEK ANDRÁS - SZABÓNÉ BERKI ÉVA (2011.): Hálózatfejlesztés és innováció a szakmai pedagógusképzésben. ONK 2010. évi tanulmánykötete. Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága, Budapest (megjelenés alatt)

SZABÓNÉ BERKI ÉVA (2009): Válság vagy változás a szakmai tanárképzésben?/Crisis or Reformation of Pedagogical Education in Vocational Schools? In: A mérnöktanár-képzés múltja, jelene és jövője. Biszterszky Elemér Emlékkonferencia, BMF, Budapest, 2009. november 3. <http://tmpk.bmf.hu/conferences/bek09/dl/15E-SzBE.pdf>

SZABÓNÉ BERKI ÉVA (2010): A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem innovációja a szakmai pedagógusképzésben. In: Szakképzési Szemle 2010. XXVI. évf. 2010. 2. sz. 182 – 190. oldal

[.http://site.nive.hu/folyoiratok/images/stories/Szemle/2010/2szm/2100214_szabone_abmei_innovaciojaaszakmaipedaguskepzesben.pdf](http://site.nive.hu/folyoiratok/images/stories/Szemle/2010/2szm/2100214_szabone_abmei_innovaciojaaszakmaipedaguskepzesben.pdf)

SZABÓNÉ BERKI ÉVA (2011): A szakmai pedagógusképzés sajátosságai – a pedagógiai és pszichológiai stúdiumok megújítása a BME-n In: Baumstark Bea - Gombocz Orsolya - Hunyady György (szerk.) (2011): A tanárképzés 2010-2011 fordulóján. A piliscsabai regionális tanácskozás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 134-142. oldal

Múlt, jelen és jövő a közgazdász szaktanárképzésben

A szaktanárképzés évfordulója bizonyára megfelelő alkalom a mai konferenciánkra. Önmagában is indokolt lehet, hogy a szaktanárképzés helyzetéről és problémáiról a különböző felsőoktatási intézmények tapasztalatai alapján eszmét cseréljünk, együtt gondolkodjunk. Azt hiszem azonban, ennek a konferenciának az aktualitását alapvetően az adja meg, hogy alig egy-két évvel a mester szintű tanárképzés bevezetését követően újra napirendre került a tanárképzés egész rendszerének átalakítása.

A rendelkezésemre álló rövid idő legfeljebb arra alkalmas, hogy a hosszabb elemzést mellőzve, inkább talán tézisszerűen, kísérletet tegyek a szaktanárképzés korábbi évtizedei és az éppen csak bevezetésre került, az alapidiplomára épülő kétéves mesterfokozatú képzés pozitív és kedvezőtlen tapasztalatainak áttekintésére, egy, a jövőben bevezetni tervezett egyciklusú öt vagy hatéves tanárképzés szemszögéből.

Az előzményeket illetően véleményünk a Budapesti Gazdasági Főiskolán illetve jogelődjében, a Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolán közel 40 éve folyó pedagógusképzésen, közelebbről a kereskedelmi, vendéglátóipari és idegenforgalmi közgazdász tanárképzésen alapul.

Az elmúlt évtizedek során szerzett tapasztalatok összehasonlító értékelésére ugyanakkor alkalmat ad az is, hogy Karunkon – igaz, csak levelező tagozatos formában -, de két éve már működik a turizmus-vendéglátás, valamint a kereskedelem-marketing mesterfokozatú közgazdász tanári szak. Ez utóbbi lehetőség azért is fontos, mert a négy féléves új típusú tanárképzésünkre - gondolom más intézményekhez hasonlóan - először azok jelentkeztek nagy számban, akik a korábbi években, évtizedekben szakmai alapképzettségük mellé - többnyire nálunk szereztek már főiskolai szintű tanári képesítést -, és most egzisztenciális érdekből is vállalták a képzésnek ezt a formáját.

Én a korábbi főiskolai szintű szaktanárképzésben sok megőrzendő elemet látok. Ezek közül a legfontosabb az, hogy a közgazdász szakmai alapképzés és a pedagógiai képzés bizonyos időbeli csúszással ugyan, de párhuzamosan folyt és ebben az értelemben

egységes egészet alkotott. Ez azért különösen fontos, mert meggyőződésem, hogy a szakmai tanárok képzése, bármilyen szakon, egy dologban bizonyosan alapvetően különbözik az ún. közismereti szakos pedagógusok képzésétől. Kétciklusú bolognai rendszerben vagy a napirendre került egyciklusú - öt-hat éves - tanárképzésben matematika, irodalom vagy bármilyen más közismereti szakos tanár képzése minden bizonnyal önmagában megoldható és eredményes lehet. Ott legfeljebb ettől elválva a tudományos munkára alkalmas és felkészülő matematikusokat, fizikusokat stb. kell képezni, szükség szerint kis létszámban. A szakmai tanárképzés esetében azonban alapvetően más a helyzet.

Jó közgazdász szaktanár bármilyen szakirányban - meggyőződésem szerint ez a műszaki és más területekre is vonatkozik - csak az lehet, aki teljes körűen elsajátítja az adott szak és szakirány (pl.: turizmus és vendéglátás stb.) elméleti és gyakorlati szakmai ismereteit, kompetenciáit, készségeit és megszerzi az ezt igazoló diplomát.

Az előző tanárképzésünknek az volt az előnye, hogy hallgatónk az akkor még önálló szakként oktatott kereskedelmi vagy vendéglátó és idegenforgalmi szakot a többi hallgatóval együtt sajátították el, szereztek itt főiskolai szintű végzettséget és ezzel párhuzamosan vehették fel második szakként a közgazdász tanári szakot. Ez a rendszer nálunk úgy működött, hogy a hallgató miután felvételt nyert az általa választott szakra, két féléven keresztül megszerezte, elsajátította az alapvetően közös elméleti és módszertani alapokat, miközben kellő információkat szerzett ahhoz, hogy a harmadik félévben a tanár szakra is kérje felvételét, második szakként. A másik oldalról nézve ez azzal az előnnyel is járt, hogy két félév alatt a pedagógiai és a szakmai tanszékeknek módjukban állt az erre pályázó fiatalokat megismerni, és már a második félév vége felé megszervezett felvételi alkalmassági vizsgálat alapján dönteni a jelentkező alkalmasságáról.

Ennek a szisztémának, legalábbis főiskolánkon, még egy igen nagy előnye volt, mégpedig az, hogy a tanár szakossá válás egyfajta presztízst is jelentett a hallgatók körében, vagyis a tanári szakosaink egyfajta elit csoportot alkottak saját alapszakos hallgatóink körében. Ebben a rendszerben tehát a hallgatók egy évvel később kezdték meg pedagógiai-pszichológiai tanulmányaikat, viszont a képzési idejük egy évvel, illetve a szakmai gyakorlatukat figyelembe véve fél évvel meghosszabbodott. Felbecsülhetetlennek gondolom azt az előnyt, amit az jelentett, hogy minden tanár szakos hallgató teljesítette a kereskedelmi szakon az öt hónapos, az idegenforgalmi és a vendéglátó szakon pedig a kétszer öthónapos, szakmában eltöltött gyakorlatát, élő üzemi, vállalati munkakörben. A gyakorlatok alatt a pedagógiai képzés is szünetelt, viszont a szakmai képzés utolsó félévében, majd a szakmai záróvizsgát követően egy félévben a szakmódszertani felkészítésre, az általunk szakszemináriumnak nevezett egy-egy iskola teljes körű tevékenységét felölelő egyéni hallgatói kutatómunkára, valamint kétszer hathetes tanítási-nevelési gyakorlatra került sor. Ezt zárta a pedagógiai záróvizsga.

Mi volt a gyengéje ennek a múltbeli főiskolai szintű tanárképzésnek? Azt gondolom, hogy alapvetően az, ami a kétciklusú bolognai rendszer bevezetését tette indokolttá. A rendelkezésre álló idő ugyanis csak a szakmai alapok megszerzését tette lehetővé és nem nyújthatott egy olyan szakmai többletet, ami egy középiskolai tanártól joggal elvárható, és ami a pedagógusképzésben a minden szakra kiterjedő egyetemi, vagyis mester fokozatú végzettség megszerzésének előírását indokolja.

Ebben az összefüggésben tehát kétségtelenül szükséges és megkerülhetetlen lépés volt, hogy a középiskolai szintű közismereti tanárképzéshez hasonlóan a tanárképzés egészében kerüljön sor a képzési szint növelésére. Ugyanakkor azokkal a nézetekkel szemben, amelyek a párhuzamos szakmai és pedagógiai képzés szükségességét vitatják - mondván, hogy aki pl. a mi Karunkon idegenforgalmi vagy kereskedelmi közgazdász végzettséget szerez, úgysem menne el tanárnak -, a sok évtizedes tapasztalataink alapvetően mást mutatnak. Ma az országosan széles körben kiterjedt kereskedelmi, vendéglátóipari és idegenforgalmi szakközépiskolai és szakiskolai hálózatban több mint 90 százalékos arányban a Főiskolánkon közgazdász és szaktanári diplomát szerettek tanítják a szakmai tantárgyakat. Az persze igaz, hogy sok hallgató a főiskola elvégzését követően először az üzleti életben keresett és talált is munkalehetőséget, de néhány év munka után közülük nagyon sokan már tanárként helyezkedtek el lakóhelyük szakiskolájában. Gondolom, nem szorul bizonyításra, hogy milyen felbecsülhetetlen előnnyel jár, ha egy szaktanár szakmai tapasztalatok birtokában lesz a szakiskolai és szakközépiskolai tanulók pedagógusa.

Átérve most már a jelenre, ha óvatosan is, de bizonyos következtetéseket a kétciklusú mester fokozatú szaktanárképzésről is levonhatunk már. Az nem kétséges, hogy egy főiskolai szintű közgazdász végzettségre épülő mesterfokozatú képzés egy tanártól elvárható magasabb szintű, tudományosan megalapozott, elméleti és metodikai felkészültséget tud nyújtani az ehhez szükséges szakmai alapismeretekkel már rendelkezőknek. Ebből a szempontból nézve alig egy-két éves kezdeti bevezetést követően igencsak megkérdőjelezhető a tanárképzés újbóli átalakítása. Gondolom, ebben a körben nem szükséges bizonyítanom, hogy az oktatási rendszer állandó átalakítása - még ha jók is az elképzelések - több kárt okoz, mint hasznot. Ugyanakkor kár volna tagadni, hogy a négy félévbe sűrített szakmai és pedagógiai mesterfokozatú képzés nem kevés gondot is okoz. Ez különösen abban az esetben igaz - és az első egy-két év után egyre inkább ilyenek lesznek többségben -, ha olyan hallgatók nyerne felvételt a két éves képzésre, akiknek közgazdász alapidiplomájuk ugyan van, de pedagógiai-pszichológiai felkészítést még soha nem kaptak. Így a négy félévbe kell beszorítani az emelt szintű szakmai és módszertani ismeretek közvetítését, a pedagógiai, pszichológiai alapismeretekkel és az ezekre épülő ugyancsak differenciáltabb, színvonalasabb felkészítést biztosító oktatással. Ráadásul ez nem is igazán négy félév, hiszen a negyedik,

vagyis az utolsó félév, helyesen, már alapvetően a tanítási-nevelési gyakorlaté, a portfólió készítése stb.

És itt jutok el rövid előadásomnak a tulajdonképpeni alapkérdéséhez: ahhoz, hogy a múltból és a jelenből milyen következtetéseket kell levonni, mit lehet és érdemes továbbvinni vagy megújítani, ha és amennyiben a kétciklusú tanárképzés rendszerét egy öt illetve a tervek szerint hat éves (ez utóbbit már csak a finansziális okok miatt is irreálisnak tartom) rendszer váltja fel.

Az első, és meggyőződésem szerint a legfontosabb, megkerülhetetlen következtetés az, hogy ebben az esetben a szaktanárképzés csak és kizárólag a teljes értékű szakmai képzéssel párhuzamos rendszerben képzelhető el. Tehát Karunk példájánál maradvá elképzelhetetlennek tartok más szisztémát, mint mondjuk a turizmus-vendéglátás alapszakon, csak a teljes értékű, a szakiránynak megfelelő közgazdász diplomát eredményező képzéssel párhuzamosan megvalósuló pedagógiai-pszichológiai felkészítést, tanári képzést.

Az öt vagy hatéves szaktanárképzés ebben az esetben is a hallgató alapszakra való felvételével kell, hogy kezdődjön. Az első év - a korábbi gyakorlattal összhangban - az elméleti és módszertani alapozás (mikro- és makroökonómia, matematika, statisztika stb.) időszaka lehet. Ennek az első évnek az időszakában történhet meg a hallgatók jelentkezése a tanári szakra és felvétele a harmadik félévtől induló képzésre egy megfelelően előkészített alkalmassági vizsgálatot követően. A továbbiakban rendelkezésre álló nyolc vagy esetleg tíz szemeszterben a mesterfokozatú képzés szintjének megfelelően kell a közgazdász szakmát és a szükséges tanári diszciplínákat a hallgatóknak elsajátítaniuk. Ez tehát azt jelenti, hogy a szaktanári diploma megszerzése az átlagosnak tekintett félévenkénti 30 kredit helyett ennél több kredit megszerzését feltételezi. Ez ellen senkinek nem lehet kifogása, hiszen a hallgató végül is kettős diplomát szerez: közgazdász lesz pl. a turizmus-vendéglátás szakirányban és közgazdász tanár lesz ugyanezen szakirányban. Azt gondolom, hogy a képzés rendszerét ez esetben úgy kell kialakítani, hogy a hallgatók eleget tudjanak tenni a szakmai képzésből adódó öt hónapos szakmai gyakorlat követelményének és természetesen a képzést záró, utolsó féléves komplex iskolai gyakorlat követelményének is.

A kérdés az, hogy célszerű-e egy alig bevezetett kétciklusú bolognai képzés után, amikor tudomásom szerint nappali szakmai tanár képzése egyetlen egyetlen sem indult mester fokozaton, újra gyökeresen átalakítani az egész szaktanárképzést.

Nem vitás, hogy a jelenleg működő szisztéma inkább a levelező tagozatos képzésnek felel meg, és nem véletlen, hogy a meghirdetett nappali kétéves szakmai tanárképzésre gyakorlatilag nincs jelentkező. Ez érthető is, hiszen ha egy hallgató alapidiplomát szerzett valamely közgazdász szakirányban és választania kell, hogy mesterfokozatú közgazdász végzettséget vagy mesterfokozatú közgazdász tanári diplomát szerezzen-e, akkor az

életlehetőségek mérlegelésével inkább az előbbit fogja választani már csak azért is, mert ahol szaktanárra van szükség, ott még hosszú ideig szívesen alkalmazni fognak ennek megfelelő szakmai végzettséggel rendelkezőt annak tudatában, hogy később is megszerezheti a szükséges tanári képesítést.

Összefoglalva mondanivalómat, mélységes meggyőződésemmel, hogy a szakmai tanárképzést - történjen területén bármiféle átrendezés, átalakítás - a közismereti tanárképzéstől eltérően, csak a teljes értékű szakmai és párhuzamosan tanári végzettséget eredményező rendszerben szabad csak megszervezni.

Szakmai tanárképzés és oktatáspolitikai

A Gazdasági Szaktanárképző Intézet megalakulásának 75. évfordulóján, a jelen – múlt - jövő egységében oktatáspolitikai szempontból is a múlt törekvésének felidézése adhat kiinduló pontot a szakmai pedagógusképzés jelenének elemzéséhez és a szakterület kihívásainak értelmezéséhez.

A szakmai pedagógusok képzése korábban is és az új felsőoktatási törvény koncepciója, a szakmai tanárképzésben érdekelt felsőoktatási intézmények véleménye szerint is, más pedagógusképzési ágaktól eltérő adottságokkal és sajátosságokkal bír. A szakmai pedagógusok képzése a pedagógusképzésen belül - funkciójában - jól körülírható képzési ág.

A pedagógusképzés egészén belül a szakmai tanárképzés sokszínű, de sokféleségében olyan közös jegyek vannak, amelyek különbözőségükben az egységet erősítik. *Sokféle irányultsága, változatos képzési struktúrája ellenére önálló alrendszer.*

Az évforduló kapcsán a közgazdászstanárok képzésére fókuszálunk, de fejlődése, alakulása párhuzamos utat jár be a műszaki tanárképzéssel, a mezőgazdasági tanárképzéssel. A szakmai tanárképzésben sajátos módon történik az egészségügyi szakemberek képzése, és ma már önálló terület lett az informatikai tanárképzés, a gyógypedagógiai szakmai képzés. A művészeti ágak tanárképzése is a szakmai tanárképzés sajátos ágát, ágait adják.

A gazdasági, társadalmi változások előtérbe állítják a szakemberképzés, átképzés, továbbképzés feladatait, felülvizsgálat tárgyává teszik a kialakult és működő képzési struktúrákat, kikényszerítve a rugalmas alkalmazkodást a szakképzésben és a pedagógusképzésben egyaránt. A múlt jelen van a szakmai pedagógusképzés tantervi, képzési reformjaiban, a képzés szerkezeti kereteinek változásában és jelen van az intézményrendszer, így a közoktatási, a szakképzési, a felsőoktatási intézményrendszer alakulásában.

Ha a múltat nézzük, a szakképzés, szakoktatás *mennyiségi és strukturális változásai*, azok hatása meghatározzák a mérnök-tanárok, technikus-tanárok, gazdasági szaktanárok és a szakoktatók képzését.

Napjainkban a szakemberképzést, átképzést előtérbe állítják:

- a gazdasági, társadalmi változások;
- a kialakult, működő és a várható oktatási rendszer, a közoktatási, a felnőttképzési és a szakképzési intézményrendszer;
- a szakképzés, szakoktatás strukturális változásai és azok hatása a szakmai pedagógusok képzésére;
- a felsőoktatási képzési struktúra, ebben a pedagógusképzés, a szakmai pedagógusképzés helye, funkciója, aránya.

Hasonló módon a szakmai pedagógusképzésen belül a képzési formák, a szakképzettségek arányait is befolyásolja

- a társadalom és gazdaság szerkezete;
- a szakmastruktúra;
- a szakképzés rendszere és mérete;
- a mindenkori igények helyes prognosztizálása.

A szakmai pedagógusok képzésének történetében tükröződnek a mindenkori felsőoktatás-politikai változások is, talán még inkább, mint a pedagógusképzés egészének változásai. A neveléstörténetben, a felsőoktatás történetében a képzés, az intézményrendszer előzményeit, gyökereit mutatják az ágazatok szakmai irányításának, a technikusképzésnek, a felsőoktatási intézményrendszer átalakulásának, megvalósulásának tényei.

A fejlesztés irányainak kijelölésekor ugyanakkor meghatározóak az évtizedek során kialakult *képzési modellek* és működésük; a *magasan képzett munkaerő* gazdasági, társadalmi *igényei*; a *nemzetközi tendenciák*, a *közoktatási és felsőoktatási törvény* nevelést-oktatást, képzést, intézményrendszert, képesítési előírásokat érintő változásai; a pedagógus életpálya-modell.

Kettős, szakmai és tanári szakképzettség

A szakmai tanárok képzésének megkülönböztető sajátossága a szakmai pedagógiai tevékenységet meghatározó *szaktudományi felkészítés* és a *tanári felkészítés viszonya*, kapcsolódása. A szakmai pedagógusok képesítésében a „szakmaiság” és „tanárság”

önálló képesítéssel elismert professzió. A szakképzettség eltérő profilokat foglal egységbe, a szakmai, diszciplináris ismeretet és a pedagógusi képesítést.

A szakmai pedagógusok képzésnek története Magyarországon (1945-1988) című neveléstörténeti dokumentumban a Budapesti Műszaki Egyetem tanárképzésének szervezéséről írt visszatekintés szerint a végzett mérnöktanárok a '70-es években az iparban kezdték meg munkájukat. Még azok is, akik később tanárok lettek. A munkaerő szükséglet és élethelyzetek is alakították így a pályát, de fontosabb volt ennél az a szemlélet, amely szerint „az iskolában csak az lehet jó mérnöktanár, aki a mérnöki gyakorlatot is ismeri”, illetve, hogy „a fiatal pedagógus üzemmérnökként szerezhessen termelési tapasztalatot”. (Orosz, 1991, 30. oldal)

A Budapesti Corvinus Egyetem jogelődje is ezt vallotta, amikor képzésfejlesztési programjába célként „a jó szakmai ismeretekkel, megfelelő eszközökkel ellátott közgazdász tanárok képzését” fogalmazta meg, akik „képesek a középiskolák jelenlegi sokféle és a jövőbeni változó igényeihez a képzéssel rugalmasan alkalmazkodni”.(Ballér, 1991, 66. oldal)

A szakmai pedagógusképzésben mind a szakmai tanári képzés, mind a szakoktató képzés megőrizte a „szakmaiság” és „tanárság” követelményének kettősségét, illetve a szakmai tudás elvárását, mint a pedagógusi képesítés megszerzésének és a pedagógusi tevékenység gyakorlásának előfeltételét.

A korábbi, egyetemi és főiskolai szintű végzettséget adó képzési struktúrában a tanárképzési modul vagy a tanári szak felvételének képzési modellje is a szakmai diplomára épülő tanárképzést erősítette. A kettős, szakmai és tanári szakképzettség jellemzője volt a szakmai tanárképzésnek és meghatározó alapelemei a többciklusú képzési rendszerhez igazodó szakmai tanárképzésnek is.

A szakmai pedagógusképzés másik sajátossága, hogy a *szakmai, diszciplináris felkészültség a tanári képesítéssel több szaktárgy oktatására készít fel*. Az osztott képzési rendszerben a szakmai képzés szakos rendszere vagy a képzési ághoz tartozó szakok együttese adja a szakmai irányultságot.

Az integrált szakcsoportokra, tantárgyi rendszerre épülő szakmai, pedagógiai képzés a többciklusú képzési rendszerben az alapképzés szakterületére épülő specializálódás szempontjából igényel a szakmastruktúrához, a szakképzés rendszeréhez, méretéhez való igazodást a felsőoktatás részéről.

Technikusok, mérnökök tanári felkészítése

A képzés történetében a különböző képzési modellek egymás mellettisége vagy egymást követése arra kereste a választ, hogy a szakoktatásban milyen személyi feltételekkel

biztosítható a naprakész szaktudás, a szakképzés különböző szintjein hogy számolható fel a képzés-nélküliség. Továbbá, hogy lehet rugalmasan alkalmazkodni a gazdaságban, az iparban, a mezőgazdaságban végbemenő strukturális változásokhoz vagy ahhoz a felgyorsult fejlődéshez, amely technikai, műszaki, informatikai téren végbement a gazdaságban, és amely változások az oktatásban a megszerzett, birtokolt ismeretek helyett a tudás, az ismeretek elérhetőségi módszereire, annak új eszközeire helyezték a hangsúlyt.

A nappali tagozatos teljes idejű képzés mellett *jelen van a munka melletti tanulás*, a kiegészítő képzés, másoddiplomás képzés. A szakmai tanári pályán kevésbé jellemző az érettségit követő felsőoktatási tanulmányok során, 18-19 évesen, a tanárképzés választása. A képzéstörténet is sok olyan képzési modellt nyújt a múltból, amikor a munka melletti képzés, átképzés eredményeként szerezhető meg a pedagógusi képesítés.

1962/63-tól a Budapesti Műszaki Egyetemen négy féléves levelező tagozatos, kiegészítő tanulmányok után nyertek mérnök-tanári képesítést már pedagógusként működő okleveles mérnökök (Orosz, 1991). A Közgazdaságtudományi Egyetemen az 1959/60-as tanévtől indult meg a kiegészítő tanárképzés levelező tagozaton „A” és „B” szakon (Ballér, 1991). A szakmunkásképző intézetekben, ipari középiskolákban tanító közép fokú technikusok négy féléves tanfolyam elvégzése után technikus tanárok lettek. Később három évre emelkedett a képzési idő. 1962-től kiegészítő képzés adott főiskolai szintű végzettséget.

Az 1965-ös rendelkezés szerint felsőfokú technikus képesítéssel két éves egyetemi képzésben lehetett műszaki-tanárképző szakot végezni.¹ A fakultatív mérnök-tanárképzésben ötödik félévtől vehette fel a mérnök hallgató a pedagógia, pszichológia, metodika tárgyakat. A kombinált képzésben a mérnöki oklevél megszerzése után a korábbi tanulmányok és vizsgák beszámításával lehetett levelező tagozaton mérnök-tanári államvizsgát tenni.

A műszaki oktatók képzésében is jelen volt a másfél éves tanfolyami képzés, majd a három éves főiskolai szintű képzés, illetve a korábbi tanulmányok beszámításával mód nyílt a főiskolai szintű végzettség megszerzésére.²

Az 1993. évi felsőoktatási törvény alapján a *képzési követelményekkel* meghatározott egyetemi és főiskolai szintű vagy egyetemi szintű, szakmai végzettségre épülő tanári kiegészítő képzés, vagy az egyetemi szintű képzésben nappali tagozaton

---

¹ A művelődési miniszter 3/1965. (VI. 4.) MM számú rendelete a műszaki tanárok és technikus-tanárok képzéséről.

² A művelődési miniszter 3/1972. (IV. 27.) MM számú rendelete a műszaki tanárok és műszaki oktatók képzéséről.

A művelődési miniszter 8/1982. (VI. 1.) MM számú rendelete a műszaki és gazdasági tanárok, valamint a műszaki és gazdasági szakoktatók képzéséről.

párhuzamosan megkezdett és két féléves levelező tagozatos képzésben befejezett képzés rendszere alakult ki.³

A szakképzés képzett pedagógusok iránti igénye által született és az előzőekben kiemelt képzési modellekben is jelen volt már *a korábban megszerzett tudás beszámítása, a munkatapasztalat elismerése*, az a rugalmas, átjárható képzési kínálat, amely a felsőoktatásba történő belépés mellett több irányú ki- és visszalépési lehetőséget nyújt.

A tanulásból a munka világába történő átmenet a korábbinál hosszabb időt vesz igénybe. Az átmenet egyre gyakoribb formája a tanulás melletti alkalmi vagy részmunkaidős munka, nő a gyakorisága a tanulmányok megszakításának, a munkaerő-piacról az oktatásba való visszatérésnek és a munka melletti tanulásnak is.

Az *osztott képzés* legfőbb jellemzője, hogy a szakmai tanárképzésben részt vevők már a képzésbe való belépéskor rendelkeznek szakmai felsőfokú végzettséggel és az első tapasztalatok szerint, munka melletti képzésben választják a tanári felkészülést, jórészt szakmai tanárként való foglalkoztatás mellett. A szakma szerint a képzésfejlesztés során nem hagyható figyelmen kívül a munkatapasztalat.⁴

Elméleti és gyakorlati oktatók képzése

A szakmai pedagógusok képzésének történetében szétvált a szakmai tárgyak elméleti és gyakorlati oktatóinak képzése. A mérnök-tanár, gazdasági tanár szak mellett a szakoktató képzés a szakmai pedagógusképzés másik pedagógus szakja.

Az új képzési rendszerben – az alapfokozatot nyújtó, pedagógus szakként – a műszaki, az agrár és az üzleti szakoktató képzés maradt meg. Az egészségügy területén viszont a szakoktató szak megszűnik, ahol egyébként az egészségügyi tanár szak képzési és kimeneti követelményei is később nyerne elfogadást.⁵

A szakoktató képzésben is jelen van a kettős, műszaki és pedagógusi felkészítés. Az Országos Képzési Jegyzék szakmacsoport szerinti szakképesítés feltétele a szakoktatói szakképzettség megszerzésének.

³ 157/1996. (XII. 22.) Korm. rendelet a műszaki felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről.

146/1998. (IX. 9.) Korm. rendelet az agrár-felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről.

4/1996. (I. 18.) Korm. rendelet a közgazdasági felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről.

⁴ 289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet a felsőoktatás alap- és mesterképzéséről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről; a tanári szakképzettséget adó mesterképzési szak.

15/2006. (IV. 3.) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről; 4. számú melléklet: tanári mesterképzési szak.

⁵ 289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet a felsőoktatás alap- és mesterképzéséről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről: 1. számú melléklet.

15/2006. (IV. 3.) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről; 4. számú melléklet: tanári mesterképzési szak.

A szakmai tanár szak és a szakoktató képzés kettősségét a szakképzés szakmai elméleti és gyakorlati feladatai indokolják, ugyanakkor funkcióját, a szakképzettség adta kompetenciákat az iskolai gyakorlatok és a külső, munkahelyeken szervezett szakmai gyakorlatok arányának változásai jelentősen befolyásolták.

A többciklusú képzési rendszerben a szakoktató képzésből biztosított a mesterfokozatot adó szakmai tanárképzésbe a szakmai továbblépési lehetőség.

A képzés ma már biztosítani tudja a felsőfokú végzettségi szinttel rendelkező szakmai pedagógusokat, mégis – az iskolarendszeren kívüli oktatás, a felnőttképzés szélesedésével – a szakképzési struktúrában is létesült két oktatói (felnőttoktató, gyakorlati oktató) szakképzés az elmúlt években.⁶

Napjainkban a magyar gazdaság növekedése és a foglalkoztatás bővítése ismét a figyelem középpontjába állítja az oktatást. Az oktatással szemben kritikaként fogalmazódott meg, hogy az oktatási rendszer kibocsátási szerkezete és minősége sok tekintetben eltér a munkaerő-piac tényleges igényeitől.

A közoktatás területén a szakképzés, a szakmai ismeretek megszerzésének hangsúlyosabbá válása várható.

A pedagógusképzésben a szakképzés személyi feltételeihez kapcsolódóan elengedhetetlen egy szakmai egyeztetés arról, hogy miként határozhatók meg azok a kompetenciák, amelyek az adott kvalifikációhoz tartoznak. Hogyan lehet ezeket a kompetenciákat képzést befolyásoló eszközként alkalmazni. Hogyan lehet a tanulási eredményeket úgy meghatározni, hogy a felsőoktatásban a tudásrendszerek, a képzéshez kötött és általános kompetenciák révén a tanulásközpontúság épüljön ki, segítve ezzel is a társadalomba, a munka világába sikeresen beilleszkedő szakemberek képzését.

A szakmai pedagógusképzés történetében a különböző képzési programok a szakképző intézmények funkciójából, az elvárt szakmai (műszaki, gazdasági, mezőgazdasági) műveltség, tudás, szakmai gyakorlat igényéből, követelményrendszeréből fogalmazódtak meg és a középfokú, felsőfokú technikus, szakiskolai, szakközépiskolai szakemberszükségletet célozták meg.

Újra és újra előkerülő feladat a *képzők képzésének kérdése* is. A levelező mérnök-tanár-képzés sajátos formája volt az egyetemen oktató fiatal műszaki oktatók szervezett, az egyetemi nevelés és oktatás kérdéseit feldolgozó három éves tanfolyama, amely tananyagába felveszik a tudományos kutatás módszertani kérdéseit és az idegen nyelv tudását 1966-1969 között. Az oktatók mérnök-tanári oklevelet szereztek. A szakmai

---

⁶ 133/2010. (IV. 23.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről.

tanárképzés jövője szempontjából az intézményekben a szakmai pedagógusok képzésének személyi feltétele továbbra is fontos kérdés (Orosz, 1991).

A szakmai tanárképzés szintjei

A szakmai tanárképzés az elméleti tárgyak tanárainak képzésében is kialakult a kétszintű, a főiskolai és egyetemi szintű mérnök-tanár (műszaki tanár), gazdasági tanárképzés. A főiskolai és egyetemi szintű képzés szorosan kapcsolódott a felsőoktatás intézményrendszerének változásához, amely a történelmi fejlődés során ellentmondások és feszültségek forrásává is vált. Ugyanakkor a képzésben szakmai műhelyt jelentő intézmények az egyetemek, így a Közgazdaságtudományi Egyetem, a Budapesti Műszaki Egyetem, a Miskolci Műszaki Egyetem, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem. Az új tantervek, programok, jegyzetek készítésében országos koordinációt valósítottak meg.

A képzés decentralizálására a kedvező feltételt a hetvenes évek elején alakult felsőfokú technikumok főiskolákká vagy főiskolai karokká alakulása teremtette meg, valamint a gazdaság, az ipar munkaerőt elszívó hatása. A főiskolákon, főiskolai karokon a pedagógusképzés új rendszerét pedagógiai tanszékek létrehozásával építették ki. Képzési modellként a főiskolai szintű mérnök képzésre épül az egyetemen folyó két éves pedagógiai, pszichológiai, módszertani képzés.

Az egyetemi tanárképző intézet elvi és gyakorlati segítséget kívánt nyújtani az új, főiskolákon létrejött pedagógiai tanszékek munkájához. A decentralizálás eredményeként létrejött főiskolai képzőhelyekkel a mérnök-tanárképzés is kétszintűvé vált, illetve ekkor alakult ki a főiskolai képzésben a kiegészítő képzés modellje, amelyben a főiskolai szintű mérnökök szerezhettek főiskolai szintű szakmai tanári szakképzettséget. A főiskolák tanárképzésbe való besorolásuk szakmai profiljuk alapján történt, amely fontos fejlesztési elv lehet a szakmacsoportos szakképzés pedagógus szükséglete tekintetében ma is (Orosz, 1991).

A duális intézményrendszerben az új képzési rendszerre történő átállásig fennmaradt a szakmai tanárképzésben a kétszintű, a főiskolai szintű és egyetemi szintű pedagógusok képzése. 1997 fontos dátum, amikor hosszas szakmai munka után hatályba lép a *tanári képesítés képesítési követelményeit* meghatározó kormányrendelet. Az egységes tanárképzés irányába mutató szabályozás a tanári képesítés követelményeinek elfogadását jelenti a szakmai tanárképzésben is..⁷

A *többiciklusú képzési rendszer* a hazai tanárképzés rendszerében a közismereti és szakmai tanárképzés egységes keretrendszerét teremti meg. A képzési szint

⁷ 111/1997. (VI. 27.) Korm. rendelet a tanári képesítés követelményéről.

77/2002. (IV. 13.) Korm. rendelet a felsőoktatásról alapképzési szakok képesítési követelményeinek kreditrendszerű képzéséhez illeszkedő kiegészítéséről; 12. számú melléklet.

mesterfokozatú. Az elsajátítandó tanári kompetenciák azonos szakmai elvekre épülnek. A tanárképzésben a korábbi, főiskolai és egyetemi szintű szakokat párhuzamosan működtető szerkezet az új rendszerben egységessé válik: a képzési terület szerinti bemenetre épülő különböző tanári szakképzettségek a második ciklus tanári mesterszakján szerezhethők, mely képzés a szakképzés valamennyi formájában a tanári szakképzettségnek megfelelő tantárgyak szakrendszerű oktatására ad felkészítést.⁸

Az új többciklusú képzési rendszer nagyobb hallgatói kör számára rövidebb idő alatt biztosítja az alapképzést, illetve az oklevél megszerzését és a munkaerő-piacra lépés lehetőségét. Az alapképzésre épülő mesterszakokra történő jelentkezés egyaránt lehetőséget nyújt a hallgatónak a szakmai tudás elsajátítására, illetve a gyorsabb pályakorrekcióra.

Az osztott képzési forma legfőbb jellemzője, hogy a képzésben résztvevők már a képzésbe való belépéskor rendelkeznek szakmai képzettséggel. Kérdés, hogy a szakmai és tanári képesítési kettősségnek megfelelően hogy alakul, milyen irányban őrzi meg vagy változik a szakmai tanári szak belső szerkezete, hogy illeszkedhet egymáshoz többféle képzési rendszerben a szaktudományi képzés és a tanári felkészítés.

A szakmai tanárképzés keretei

A szakmai tanárképzés felsőoktatási intézményi keretei a képzési feladattól, annak nagyságától függően változtak a múltban. A '60-as évek elején, amikor a szakmai pedagógusok létszámának nagyarányú bővítésére dolgoztak ki oktatáspolitikai tervet, több szervezeti lehetőséget vettek számba. Az egyetemeken tanárképző kar létrehozását javasolták, de országosan egyetlen ilyen egyetemi kar működésének és egy önálló tanárképző főiskola létrehozásának gondolata is felvetődött (Orosz, 1991).

A műszaki képzést folytató intézményekben végül is pedagógia tanszékek létrehozásával szervezték meg a feladatot. A műszaki területen a tudományegyetemek tanárképzési gyakorlatától eltérően, a szakmódszertanok oktatói nem a műszaki-szakmai tanszékekhez, hanem a pedagógiai tanszékekhez tartoztak. A képzési szakemberek előnyösnek vélték a módszertani, pedagógiai, pszichológia tárgyak belső összefüggéseinek és termékeny kölcsönhatásának közös kidolgozását, ugyanakkor álláspontjuk szerint kockázatot is rejtett magában a mérnökoktatók szaktanszékektől való távolléte, annak a veszélye, hogy nem tudnak kellően lépést tartani a szaktudományos fejlődéssel.

---

⁸ 289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet a felsőoktatás alap- és mesterképzéséről, valamint a szakindítás eljárásrendjéről; a tanári szakképzettséget adó mesterképzési szak.
15/2006. (IV. 3.) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről; 4. számú melléklet: tanári mesterképzési szak.

A gyorsan növekvő hallgatói létszám az oktatási feladatok ellátásában is fejlesztést igényelt, különösen a megbízható tudományos háttérre volt szükség. Olyan kutatócsoportot igényelt a szakterület, amely a szakiskolákban didaktikai-módszertani kísérleteket indít és a tudományos tapasztalat alapján a szaktárgyak tanítása megalapozható. Végül is a pedagógiai tanszékekhez kapcsolódott – a képzésen túl – a szakmai gyakorlat, az államvizsga szervezése, szakdolgozat értékelése, védeése (Orosz, 1991).

A főiskolai képzés megindulását követően a tanárképzés és a pedagógiai intézeti háttér nyújtott segítséget a szakmai pedagógusok képzési helyeinek országos összefogására a műszaki-szakmai tanárképzésben.

A gazdasági képzés területén változó szervezeti formák működtek: a különböző képzéseket egybefogó Gazdasági Szaktanárképző Intézettől, a közgazdaságtudományi karhoz kapcsolódó szaktanárképző intézet Neveléstudományi Intézetén át, az Egyetemi Tanárképző Bizottság, a közgazdász képzés integráns részévé váló közgazdász tanárképzést segítő Pedagógiai Tanszékig (Ballér, 1991).

A felsőoktatási intézmények, a szakképző közoktatási, felnőttképzési intézmények és felsőoktatási intézmények együttműködésére épülő új szervezet a Szakmai Pedagógusképző és Szolgáltató Központ⁹, amely az alapképzés és továbbképzés egymásra épülő rendszerében, a szakmai tanárképzést megalapozó kutatási háttér biztosításában, a szakmai gyakorlat szervezésében, a közoktatási mentorok közös követelményekre épülő képzésében a képzők kapcsolatának megújulását nyújthatja.

Felhasznált irodalom

OROSZ LAJOS (1991): A műszaki pedagógusok képzésének története. In: A szakmai pedagógusok képzésének története Magyarországon 1945-1988. Oktatókutató Intézet Budapest, 9-54. oldal

BALLÉR ENDRE (1991): A közgazdász szaktanárképzés története. In: A szakmai pedagógusok képzésének története Magyarországon 1945-1988. Oktatókutató Intézet Budapest, 55-87. oldal

A művelődési miniszter 3/1965. (VI. 4.) MM számú rendelete a műszaki tanárok és technikus-tanárok képzéséről.

A művelődési miniszter 3/1972. (IV. 27.) MM számú rendelete a műszaki tanárok és műszaki oktatók képzéséről.

---

⁹ Erről bővebben az ebben a kötetben megtalálható Benedek András – Szabóné Berki Éva által írt tanulmányban olvashatnak – a szerk. megjegyzése.

A művelődési miniszter 8/1982. (VI. 1.) MM számú rendelete a műszaki és gazdasági tanárok, valamint a műszaki és gazdasági szakoktatók képzéséről.

4/1996. (I. 18.) Korm. rendelet a közgazdasági felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről.

157/1996. (XII. 22.) Korm. rendelet a műszaki felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről.

111/1997. (VI. 27.) Korm. rendelet a tanári képzés követelményéről.

146/1998. (IX. 9.) Korm. rendelet az agrár-felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről.

77/2002. (IV. 13.) Korm. rendelet a felsőoktatásról alapképzési szakok képesítési követelményeinek kreditrendszerű képzéséhez illeszkedő kiegészítéséről; 12. számú melléklet.

289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet a felsőoktatás alap- és mesterképzéséről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről; a tanári szakképzettséget adó mesterképzési szak.

15/2006. (IV. 3.) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről; 4. számú melléklet: tanári mesterképzési szak.

133/2010. (IV. 23.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről.

Közgazdász tanárképzés a Budapesti Corvinus Egyetemen: lesz-e jövő?

Bevezető

A közgazdász tanárképzés (kereskedelmi, közgazdasági tanárképzés), mint a szakmai tanárképzés egyik ága, alapvetően a közgazdasági és kereskedelmi szakközépiskolák és szakiskolák számára képez a kereskedelmi, gazdasági és idegenforgalmi szakképzés tantárgyainak oktatására és gyakorlatainak vezetésére szaktanárokat. A szakképzés rendszerének az elmúlt időszakban történt átalakulása eredményeként a fenti iskolákban indultak a 13. és 14. évfolyamon az Országos Képzési Jegyzékben szereplő gazdasági szakképzések, valamint – a felsőoktatási intézményekkel együttműködve – akkreditált felsőfokú szakképzések, amelyekben a gazdasági, kereskedelmi szaktárgyakat szintén a fenti tanárképzésben diplomát szerzett tanárok taníthatják. A közgazdász tanárképzés keretében szerzett diplomával jelentős számú hallgató helyezkedik el a felsőoktatásban illetve a gazdasági szférában is.

Hazánkban közgazdász tanárképzés jelenleg négy intézményben folyik. A leghosszabb múltra – közel száz évre – a Budapesti Corvinus Egyetemen, illetve jogelődjein tekint vissza. Egyetemi szintű közgazdász tanári diplomát csak ez az egyetem adott ki a felsőoktatás ún. bolognai rendszerű átalakításáig. Az 1970-es évek második felétől folyik gazdasági tanárképzés a Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Karán (illetve jogelődjén a Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolán). Ebbe a körbe lépett be az Eszterházy Károly Főiskola, ahol nappali tagozaton 1992-ben, levelező tagozaton 1998-ban indult meg a gazdaságismeret szakos tanárok képzése. A felsőoktatás – és ezzel együtt a tanárképzés átalakulásával – a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem is elindította ezt a képzést, ahol először a 2009/2010. tanévben hirdették meg a közgazdász tanárképzési szakterületen a tanárképzést.

Tanulmányunkban a közgazdász tanárképzésnek a Budapesti Corvinus Egyetemen az elmúlt 25 évben történt változásait mutatjuk be. A változások alapvetően három tényezőre vezethetők vissza: a közgazdászok képzésének tartalmának és szervezeti megoldásainak átalakulása; a tanári képesítés rendszerének és követelményeinek formálódása valamint a közoktatás és a szakképzés reformjai. Ezen tényezők mozgásterében értelmezhető csak a gazdasági tanárképzés tartalmának és rendszerének alakulása

Közgazdászok képzésének és tanárképzésének a Budapesti Corvinus Egyetemen

A közgazdász tanárképzésre az elmúlt negyed évszázadban a közgazdászok képzésének egyetemi rendszerében és a felsőoktatásban folyamatosan végbemenő változások következő főbb állomásai hatottak:

- Az 1988/89-es tanévben bevezetett 2+3-as szerkezetű közgazdászok képzésének;
- Az 1992/93. tanévben bevezetett 3+2 rendszer (amely a 3. évfolyam végén főiskolai diplomával zárult és a hallgatók rangsor alapján folytathatták a képzést a IV-V. évfolyamon);
- A kormány 4/1996. (I. 18.) számú rendelete a közgazdasági felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről;
- 15/2006. (IV.3) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről.

A közgazdász tanárképzés alakulását ezen állomásokhoz kötve mutatjuk be. A történeti hűség miatt meg kell jegyezni, hogy ezen időszak alatt az egyetem neve és karainak száma a két lépcsőben megvalósult integráció nyomán többször is megváltozott. Történetünk elején még Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (MKKE) volt, ezt követte 1990-ben a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (BKE) elnevezés (strukturális változás nélkül), majd az Államigazgatási Főiskola integrálásával lett Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem (BKÁE) 2000. január elsejével, így a korábbi 3 kar eggyel szaporodott. A következő változásra 2003-ban került sor, amikor is a Szent István Egyetemből kivált Budai Területi Iroda (a korábbi Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem) 3 karának integrálására került sor, így vált egyetemünk Budapesti Corvinus Egyetemmé (BCE), hét karral. Az egyes korszakok tárgyalásánál az akkor érvényes elnevezést szerepeltetjük.

Az 1985. évtől az egyetemen elkezdődött permanens reformfolyamatok eredményeként mind a közgazdász, mind a közgazdász tanárképzés rendszere lényeges átalakult. Az 1988/89. tanévtől bevezetésre került új tantervek és képzési struktúra (kétszintű képzés 2+3-as szerkezetben) a tanárképzést a közgazdászok képzésének

dominanciájával építették be a rendszerbe. Annak az elképzelésnek a megjelenését láthattuk ebben a döntésben, amely mind térben, mind időben szétválaszthatónak tartja a szakmai képzést és a tanári kultúrára és mesterségre való felkészítést. Ebben a rendszerben a tanári szakos hallgatók megszerezték a közgazdász képesítést, és a II. évfolyam végén eldöntötték, hogy ehhez a képesítéshez felveszik-e a tanári másodszakot is, vagy sem.

Az 1992/93. tanévtől az egyetemvezetés ismételten változtatott a közgazdászképzés rendszerén. A korábbi 2+3-as rendszer helyett (2 év egységes képzés, a harmadik évfolyamtól szakosodás, a negyedik évfolyamtól szakirány-választás) a 3+2-es tagolást vezette be. A III. évfolyam végén közgazdász alapidipломát adott ki, és a hallgatók meghatározott százaléka - rangsor alapján - folytathatta tanulmányait az egyetemi diploma megszerzéséért. Ez a rendszer a tanárképzés tartalmát és szakirányait közvetlenül ugyan nem érintette, de burkoltan egyre inkább szűkítette annak idejét. Ebben a rendszerben ugyanis a III. évfolyamon a tanári szak tárgyai elvesztették korábbi kötelező jellegüket, és csak mint felvezető tárgyakat választhatták a tanári szakot később felvevő hallgatók. Ennek eredményeként a tanárképzés 4 félévre szűkült és a felvétel lehetőségeit tovább csökkentette, hogy a hallgatók a III. évfolyamon nem a tanári felvezető tárgyak tanulásával töltötték idejüket, hanem a nyelvvizsga letételével illetve pontszerzéssel, hogy megfelelő helyet foglalhassanak el a rangsorban, hogy tovább folytathassák egyetemi tanulmányaikat. Ennek a reformnak az eredménye lett, hogy az egymást követő években egyre kevesebb és kevesebb hallgató vette fel a tanári szakot, míg egy-egy évfolyamon csupán 5-10 hallgató maradt.

Ezen a helyzeten a tanárképzés rendszerének gyökeres átalakításával – az első évfolyamtól induló, önálló közgazdász tanári szak indításával - lehetett csak változtatni. Ennek az új rendszerű tanárképzésnek a tervezetét az akkor Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemnek nevezett intézményünk Egyetemi Tanácsa 1996. június 12-én fogadta el. Ennek a határozatnak a nyomán az első évfolyam az 1997/98. tanévben kezdhetette meg tanulmányait az új rendszerű, ötéves tanárképzésen. A határozat arról is rendelkezett, hogy az ötéves közgazdász tanárképzésre külön felvételi eljárással lehet bekerülni, amellyel a tanári szak leadása is korlátokba ütközött. A képzés két szakon (közgazdász - valamelyik szakon- és közgazdász tanár) és ennek megfelelően kettős képesítéssel folyt, a tantervet így kellett kialakítani. Ez a változtatás a tanárképzés szempontjából egy sikertörténet elindulását jelentette egyetemünkön, a felvett és végzett hallgatói létszámot tekintve. Ebben az időszakban általában a közgazdász tanárképzési szakokon 50-70 fős keretszám állt rendelkezésre, és a többszörös túljelentkezés alapján ezt a keretszámot évről évre ki is tudta használni az egyetem. Természetesen ebben a rendszerben is igazodnia kellett a közgazdász tanárképzésnek a közgazdászképzés rendszeréhez, de ez inkább tartalmi szempontból volt hatással a képzésre, kevésbé befolyásolta annak rendszerét és vonzerejét. Ebben az időszakban – ahogy a

későbbiekben látjuk – nem történt a tanári szakokat érintő olyan intézkedés, amely nagyban befolyásolta volna a hallgatók pálya iránti érdeklődését.

A teljesség kedvéért megemlítjük, hogy közgazdász tanári képzés nem csak nappali tagozaton folyt a fent ismertetett rendszerben és tartalommal, hanem un. egyetemi szintű kiegészítő közgazdász tanári képzés keretében is esti és levelező tagozaton, bár csak gazdálkodási szakon. A felvétel feltétele gazdasági jellegű főiskolai vagy egyetemi diploma vagy tanári diploma. A képzés 5 vagy 6 féléves (előképzettségtől függően), és gazdálkodási szakos közgazdász tanári diplomát (képesítést) adott. Az egyetemi szintű kiegészítő gazdálkodási szakos közgazdász tanári képzés sajátossága volt, hogy nagyon eltérő előképzettségű hallgatók jelentkeztek erre a szakra, amelyhez a tantervben csak nagyon nehezen lehetett alkalmazkodni. A szak akkreditációja szerint csak a közgazdász képesítés megszerzését követően kerülhetett sor a közgazdász tanári oklevél megszerzésére, mely előképzettség a diplomát kiadó intézmények sokszínűsége miatt is nagyon eltérő tartalmú és színvonalú. A tanári képesítés egységes követelményei lehetőséget adtak arra, hogy akinek már volt tanári képesítése, annak az új szak megszerzése esetén „csak” a szakmódszertan és a tanítási gyakorlat követelményeit kellett teljesítenie. Ezen feltételek között alakultak ki a kiegészítő közgazdász tanári képzés tantárgyi moduljai, amelyek a felzárkóztatás, a szakképzés és a tanárképzés célját voltak hivatottak megvalósítani.

A 108/2003. (VII. 22.) Korm. rendelet szerint, amely módosította a 209/1999. (XII.26.) Korm. Rendeletet: a Szent István Egyetem három Karát (a Kertészettudományi Kart, a Tájépítészeti, -védelmi és -fejlesztési Kart és az Élelmiszertudományi Kart) jogutódlással, a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem szervezetébe helyezte át. Ezeken a Karokon, az alapszakoknak megfelelő tanárképzés folyt, amelyet a fenti szervezeti változás nyomán a BCE vett át, így a 2003/2004. tanévtől nem csak közgazdász, hanem mérnök tanárok képzésére is sor került ebben az intézményben. Ez azzal a következménnyel járt, hogy mérnök tanárok pedagógiai-pszichológiai elméleti és gyakorlati képzését is - a közgazdász tanári képzéshez hasonló tartalommal - a BCE Pszichológia és Pedagógia tanszéke végezte. Azért a múlt idő, mert akkreditációs nehézségek miatt ez a képzés jelenleg szünetel egyetemünkön.

A közgazdász tanárképzés képesítési követelményeinek megjelenése és a szak akkreditálása a felsőoktatásban lezajló folyamatokba ágyazottan történt meg. Intézményünkben egyetemi szintű közgazdász tanári diplomát két szakon lehetett szerezni. A képzés képesítési követelményei a Kormány 4/1996. (I. 18.) számú rendeletében jelentek meg: „A közgazdasági felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről” címmel (Magyar Közlöny 1996. 4. szám).

Az egyetemi szintű gazdálkodási és közgazdasági szakos közgazdász tanári szakot a Magyar Akkreditációs Bizottság az intézményi eljárás keretében akkreditálta (az akkor még

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen). Az akkreditációs eljárásra 1997-ben került sor, az adatszolgáltatás az 1995/96. tanévre vonatkozott, minden egyéb adatot az 1996. októberi állapotoknak megfelelően kellett megadni. Akkor a MAB a tanárképzési szakokat „erős”-nek minősítette. Az azt követő rendszeres, évenkénti jelentések alapján a szak minősítése nem változott (Mint ismeretes, ezen jelentéseknek nem a minősítés, hanem a folyamatok nyomon követése volt a célja.)

Amint a képesítési követelményekben is megtalálható, a gazdálkodási és közgazdasági szakos tanári képzés nappali tagozaton ebben az időszakban a BKÁE-en integrált módon történt. A jelentkezők a közgazdász tanári szakot, mint önálló szakot választották, a felvételi eljárás során matematikából és történelemből vagy közgazdaságtanból tettek felvételi vizsgát. Matematikából csak írásbeli, történelemből és közgazdaságtanból írásbeli és szóbeli vizsga is volt. A felvételt nyert hallgatók az első két évben – a közgazdász-képzés rendszerének megfelelően – közös alapozó képzésen vettek részt, majd a II. évfolyam végén szakosodtak. (A 2001/2002. tanév előtt iratkozott hallgatók még a III. évfolyam végén választottak szakot, ahová a bejutás rangsor alapján történt. Egy újabb képzésfejlesztés eredménye volt a II. évfolyam végén történő szakosodás.)

A közgazdász tanárképzés a tanári mesterségre való felkészítés tükrében

A tanárképzés un. tanári mesterségre való felkészítési területét „A Kormány 111/1997. (VI. 27.) Korm. rendelete a tanári képesítés követelményeiről” először szabályozta egységesen minden tanári felkészítés esetében. A tanárképzéssel foglalkozó szakemberek körében e rendelet bevezetésekor sok vita folyt arról, hogy megvalósíthatóak-e a rendeletben előírt követelmények. A tanárképzés feltételrendszere – az un. szakmai képzéshez való viszonya, a helyi, intézményi érdekérvényesítési mechanizmusok sajátosságai, a képzés kiscsoportos gyakorlatigényessége (pl. személyiség- és képességfejlesztő gyakorlatok, az iskolai nevelési, tanítási gyakorlatok magas „költségigénye”) és a finanszírozás megoldatlansága – rendre megkérdőjelezték a képesítési követelmények megvalósíthatóságát. A gazdasági tanárképzés azon szakjain, ahol a végzetek kettős diplomát kaptak (közgazdász és közgazdász tanári képesítést is szereztek) szétfeszítették a rendelkezésre álló „idő- és kredit kereteket”. Ennek eredményeként a szakmai tanárképzés területén csak elvétve fordult elő – az a napjainkban már gyakori jelenség, -, hogy az „alapszaknak” előírt képzési idő alatt meg tudták szerezni a tanári képesítést is a tanári szakos hallgatók.

Az egyetemi szintű gazdálkodási és közgazdasági tanári mesterségre való felkészítésének szakmai bázisát a rendelet megjelenésekor a BKE Pedagógia Tanszéke jelentette. (Itt is meg kell jegyeznünk, hogy ennek a tanszéknek az elnevezése is több változáson ment át. Történetünk kezdetén, 1985-ben még az 1972-es megalakulásakor

kapott nevet, (Pedagógiai tanszék) viselte, majd 2000-ben a tanszék neve Pszichológia és Pedagógia Tanszékre változott. Lényegesebb szervezeti és tartalmi átalakulást jelentett az előbbi tanszék intézetté válása, amikor is 2005-ben létrejött a Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet, alkalmazkodva az egyetemen és a karon folyó szervezeti átalakulásokhoz.

A tanári képzés egységes követelményeinek megjelenése után a fokozatos tantervi fejlesztések eredményeként az itt folyó pedagógiai-pszichológiai elméleti és gyakorlati valamint módszertani felkészítés mind tartalmában, mind időkereteit tekintve megfelelt a rendelet alapvető előírásainak. A tanterv tartalmi csoportosításban a képzést 5 modulra bontotta, amelyek a következők: Pszichológia, Neveléstudomány, Iskolapedagógia és Alkalmazott pszichológia, Szakmódszertan és Iskolai gyakorlatok.

A tanári mesterségre való felkészítés már az első félévtől megkezdődött. A képzés első 5 félévében a tanárképzés klasszikus, elméleti alapozó pszichológiai-pedagógiai tárgyai szerepeltek, mint Bevezetés a pszichológiába, Személyiség-lélektan, Fejlődéslélektan és fejlődési zavarok, Nevelés- és oktatáspszichológia, Nevelés- és iskolatörténet, Nevelélmélet, Oktatásmélet, majd szintetizáló funkciót betöltve az Iskolapedagógia és a Tanulásszervezés tárgy. A hallgatók (választás szerint), az 5. vagy 6. félév végén tették le a pszichológiai-pedagógiai alapszigorlatot, komplex vizsgát. A 6. félévtől kezdődően a hallgatók a pedagógusmesterségre felkészítő, tartalmát tekintve inkább gyakorlati tárgyakat tanultak, ekkor került sor a Pedagógusmesterség és több módszertani tárgy felvételére. A választható tanárképzési tárgyak keretében egy-egy elméleti stúdiumhoz kapcsolódóan speciálisabb, elmélyültebb tudás megszerzésére volt lehetőségük a tanári szakos hallgatóknak. Ilyen tárgyak többek között például a Pedagógiai szociálpszichológia, a Pedagógia a szépirodalomban, Az elmesélt múlt: családtörténetek, a Konfliktusmegoldás az iskolában.

A gazdálkodási és közgazdasági tanári szakos közgazdász hallgatók a közgazdász képzés órakeretének terhére kötelezően teljesítették a Kommunikációfejlesztés, az Oktatás-gazdaságtan valamint az Oktatás és jövő c. tárgyak követelményeit.

A szakmódszertani felkészítésre a „111-es rendelet” viszonylag magas óraszámot biztosított, amelynek keretében folytak a Mikrotanítási gyakorlatok; a Közgazdasági tárgyak tanításának általános módszertana; a választott szakiránynak megfelelően a Közgazdaságtan, a Marketing és az Üzleti gazdaságtan tárgy tanításának módszertana, valamint a Számítógéppel támogatott oktatási formák tárgy elsajátítása.

A 9. és 10. félévben került sor a tanítási gyakorlatokra, a választott szakirányoknak megfelelően, félévente egy-egy tárgyból. A 9. félév elején, augusztus utolsó és szeptember első hetében teljesítették a hallgatók az összefüggő külső iskolai gyakorlatokat (az első ilyen gyakorlatról bővebben a Pfister, (2004). tanulmányban lehet olvasni).

A Budapesti Corvinus Egyetemen folyó közgazdász tanárképzés iskolai gyakorlólhelyei a 2009/2010. tanévben a következők voltak:

- Alternatív Közgazdasági Gimnázium, Budapest
- Budai Középiskola, Budapest
- Hunfalvy János Fővárosi Gyakorló Kéttannyelvű Külkereskedelmi és Közgazdasági Szakközépiskola, Budapest
- Károlyi Mihály Közgazdasági, Külkereskedelmi Szakközépiskola és Gimnázium, Budapest
- Keleti Károly Közgazdasági Szakközépiskola és Gimnázium, Budapest
- II. Rákóczi Ferenc Fővárosi Gyakorló Közgazdasági Szakközépiskola, Budapest
- Terézvárosi Területi Integrált Szakképző Központ, Budapest
- Szent István Közgazdasági Szakközépiskola, Budapest
- Széchenyi István Gyakorló Kereskedelmi Szakközépiskola és Gimnázium, Budapest

Az utolsó félévben szakszeminárium segítette a hallgatókat a tanári szakdolgozat elkészítésében. A szakdolgozati téma választásakor a hallgatók két lehetőség között dönthettek.: Az egyik lehetőség, hogy a Pszichológia és Pedagógia tanszék illetve a későbbi intézet által kiírt oktatási - nevelési témák közül választottak szakdolgozati témát, és ezt önálló szakdolgozatként nyújtották be. A másik esetben a hallgatók pszichológiai és neveléstudományi (szakmódszertani) ismereteiket felhasználva a választott főszakirányhoz kapcsolódó szakdolgozatukat önálló, és önállóan is értékelhető fejezettel egészítették ki. E fejezet az egész szakdolgozat terjedelmének legalább 1/3-a, kb. 25-30 oldal volt. Mindkét lehetőség magában foglalta azt a követelményt, hogy a hallgatónak a főszakirányhoz kapcsolódóan mindenképpen kötelező volt egy közgazdaságtudományi szakdolgozatot is írnia.

Az érdekesség kedvéért lássunk itt most néhány szakdolgozati címet (témát), amelyet a közgazdász tanári szakos hallgatók a 2002/2003. tanév végén nyújtottak be a BKÁE-en: „A tudásmenedzsment elmélete és egy gyakorlati alkalmazása”; „Iskolamarketing a gyakorlatban”; „Az iskola tanulási környezetének vizsgálata egy vidéki és egy fővárosi iskolában”; „A vállalati tréningek pszichológiai hatásai a munkavállalók személyiségére”; „Szervezeti kultúra és konfliktuskezelés”; „A fenntartható fejlődés a marketing és az oktatás tükrében;” „Bee Mobilszolgáltatás diákoknak és a mobiltelefon az iskolában”.

A szakdolgozat megvédésére a tanári képesítővizsgán került sor, amelyen a tanárjelölteknek komplex szóbeli vizsgát is kellett tenniük legalább háromtagú tanári

képesítő vizsgabizottság előtt, melynek tagjai a pedagógia-pszichológiai elméleti és gyakorlati tárgyak oktatói és a szakmódszertan oktatói közül kerültek ki.

Közgazdász tanárképzés és szakképzés

Amint a bevezetőben említettük, a közgazdász tanárképzésnek nem csak a közgazdász- és a tanárképzés követelményeinek, hanem a közoktatás- és a szakképzés elvárásainak is meg kell felelnie. A képzésnek - ebből a szempontból – az a legfőbb jellemzője, hogy szakjai, azok tartalma mennyiben felelnek meg a közoktatás és a szakképzés tantárgyi struktúrájának, az iskola nyelvére lefordítva: felkészítjük-e tanárjelöltjeinket azon tárgyak tanítására, amelyeket a középiskolában tanítaniuk kellene. Most ebből a szempontból vesszük sorra a közgazdász tanárképzés korábban felvázolt állomásait.

Az 1988/89. tanévtől bevezetett reform alapján a tanárjelöltek a következő szakirányokon szerezhettek tanári képesítést: számvitel, statisztika, közgazdaságtan, áruismeret, pénzügy, vállalati gazdaságtan, számítástechnika, angol-, francia-, német és spanyol szaknyelv. A hallgatók a szakirány-választás szabályozásából adódóan – amely a közgazdász-képzés szempontjait helyezte előtérbe - többnyire csak egy tanári szakirányt választottak. A tantárgyak rendszerét összevetve az akkor érvényes középiskolai tantervekkel, a képzés alapvetően megfelelt az elvárásoknak. Az alapvető problémát az ún. „egyszakos” rendszer jelentette. Mint ismeretes, a közgazdasági és kereskedelmi szakközépiskolák tantárgyi rendszere ebben az időben viszonylag stabil volt, a képesítés szempontjából azonban meghatározó volt, hogy a tanár hány tantárgy (szak) tanítására szerzett felhatalmazást. Ez nem csak presztízs, hanem besorolás- és így jövedelmi kérdés még napjainkban is. Ebben az időszakban az egyetem állásfoglalása az volt, hogy tanárjelöltjeink mindazon tárgyak tanítására felkészültek, amelyekből az egyetemen szigorlatot tettek (ezzel kibővítve a választott szakirány tartalmát).

A tanári szakos hallgatók az ötéves tanárképzésnek az 1997/98-as tanévben történt bevezetésével két szakon folytathatták tanulmányaikat: gazdálkodástudományi és közgazdaságtudományi szakon. A további specializációt a III. évfolyam végén választandó szakirány jelentette. A tanári szakos hallgatóknak két szakirányt kellett választaniuk (eltérően a nem tanári szakos közgazdász hallgatóktól, akiknek csak egy szakirány választása volt kötelező). Egy, ún. főszakirányt és egy ún. mellék-szakirányt választottak. A gazdálkodástudományi szakon a hallgatók a következő fő- és mellék-szakirányok közül választhattak. Főszakirányok: Információmenedzsment, Emberi erőforrások gazdaságtana, Kisvállalkozói, Környezet- és vidékfejlesztés, Közszolgálat, Marketing, Számvitel, Szolgáltatásmenedzsment, Termelésmenedzsment és logisztika, Vállalati pénzügy, Védelemgazdasági, Vezetés-szervezés. Mellék-szakirányok (tantárgycsoportjai): CEMS, E-business, Internet, Kommunikáció, Környezeti menedzsment, Közszolgálati

menedzsment, Marketingkommunikáció, Területfejlesztés, Védelemgazdasági, Vidékfejlesztés.

A közgazdaságtudományi szakon a hallgatók a következő fő- és mellék-szakirányok közül választhattak. Főszakirányok: Pénzügy, Gazdaságelemző, Gazdaságpolitika, Közszolgálat, Munkaerőpiac, Piacelemző, Európa, Nemzetközi gazdaság, Aktuárius, Pénzügypolitika, Befektetés-elemző és kockázatkezelő. Mellék-szakirányok: Aktuárius alapok, Alkalmazott statisztika, Elméleti, Egészségügyi közgazdaságtan és technológia elemzés, Emberi erőforrások, munkaügyi kapcsolatok, Európa (társulás-modernizáció-integráció), Fejlődésmenedzsment: európai fejlődéstanulmányok, Gazdasági döntések, Gazdaságpolitika és irányítás, Modern kapitalizmus, Nemzetközi gazdaság és üzletpolitika, Közszolgálati menedzsment, Oktatás és kulturális menedzsment, Sztochasztikus módszerek

A közoktatás elvárásainak való megfelelésben egy jelentős állomásnak tekinthető az a változás (vezetői döntés), amelynek nyomán a tanári szakos hallgatók a 2001/2002. tanévtől tanári szakként korlátozás nélkül vehettek fel szakirányokat az egyetemen meghirdetett szakirányok kínálatából. Ennek az lett a következménye, hogy képzésünk szakterületi tartalma egyre inkább távolodott a közoktatás és a szakképzés tantárgyi rendszerétől és így a tanítandó tárgyak tartalmától. Ily módon a szakképzésnek az elmúlt időszakban megvalósult átalakítása (moduláris rendszer, Területi Integrált Szakképző Központok létrehozása stb.) nem fejtettek ki hatást az egyetemen folyó közgazdász tanárképzés szakstruktúrájára.

És a jelen

Az ötéves, korábban bemutatott közgazdász tanárképzés utolsó évfolyama a bolognai rendszerű felsőoktatás bevezetését szolgáló - 15/2006. (IV.3) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről. – szabályzat megjelenésének következtében a 2009/2010. tanévben végzett. Mint ismeretes, az előbbi rendelet hatályba lépésével a pedagógusképzést (az óvó- és tanítóképzés kivételével) egységes módon, mester szintű képzési szakként alapították meg. Ezen szak alapján különböző szakterületeken történt a tanári szakok akkreditációja. Egyetemünk a közgazdász tanárképzést a következő szakirányokon akkreditáltatta:

- Közgazdászstanár (elméleti gazdaságtan szakirányon)
- Közgazdászstanár (kereskedelem és marketing szakirányon)
- Közgazdászstanár (pénzügy és számvitel szakirányon)
- Közgazdászstanár (vállalkozási ismeretek szakirányon)

A BCE először a 2009/2010. tanévben hirdetett felvételt a fenti szakirányok között (kereskedelem és marketing valamint vállalkozási ismeretek), de - elegendő jelentkező hiányában - nem sikerült nappali tagozaton beindítani a közgazdász tanárképzést Levelező tagozaton ugyanakkor a 2009/2010. tanévben elindult a képzés, 24 hallgatóval. Ez a létszám a következő tanévben, az új belépő évfolyammal, 35 fővel bővült. Számukra eddig két szakirányt hirdettünk meg (kereskedelem és marketing valamint vállalkozási ismeretek szakirányt).

A képzés több modulban folyik, attól függően, hogy a hallgatóknak milyen előképzettségük van. Többségükben egy gazdasági jellegű főiskolai diplomával jelentkezték (a BA képzésen végzettek még nem jelentek meg a felvételizők között), és ennek alapján szerzik meg közgazdász tanári (MA) végzettségüket.

A szakmai tárgyak a két szakiránynak megfelelően kerülnek meghirdetésre, a tanári mesterségre felkészítő tárgyak – a korábbi gyakorlattól kissé eltérően – de tartalmukban hasonló felkészítést nyújtanak. A változást alapvetően a tanári mesterképzési szakhoz megjelent 15/2006. (IV.3.) OM rendelet 4. számú melléklete jelentette, amely a tanári szak képzési és kimeneti követelményeit tartalmazza, kilenc fő tanári kompetenciát megjelölve. Ezek fő területei a következők: 1. A tanulói személyiség fejlesztése; 2. A tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése, fejlesztése; 3. A pedagógiai folyamat tervezése; 4. A tanulók műveltségének, készségeinek és képességeinek fejlesztése; 5. Az egész életen át tartó tanulást megalapozó kompetenciák hatékony fejlesztése; 6. A tanulási folyamat szervezése és irányítása; 7. A pedagógiai értékelés változatos eszközeinek alkalmazása; 8. Szakmai együttműködés és kommunikáció; 9. Szakmai fejlődésben való elkötelezettség és önművelés.

A tanárképzés során a hallgatók felkészítését ezen kompetenciák kialakítása érdekében kell megszervezni, amely szükségessé tette a klasszikus tanári elméleti és gyakorlati tárgyak tartalmának és kapcsolódási pontjainak áttekintését és integrálását. Ennek nyomán a következő főbb tantervi egységek alakultak ki: Nevelés és iskola; Iskola és társadalom; A tanítás-tanulás folyamata; A pedagógus; A pedagógus személyiségének fejlesztése; A kognitív folyamatok fejlődése, fejlesztése; A személyiség alakulása és a szocializáció; Szervezeti folyamatok az iskolában; A sajátos nevelési igényű tanulók oktatása.

Ebben a rendszerben is jelentős szerepet játszik a tanárjelölt hallgatók iskolai tanítási gyakorlata, amelynek két fő területe a „Csoportos iskolai gyakorlat” valamint az „Összefüggő egyéni szakmai gyakorlat”. Súlyukat jelzi, hogy a két tárgy összesen 33 kreditet jelent a képzésben. A levelező tagozaton tanuló hallgatók többsége már főfoglalkozású tanár, ezért ők többségükben abban a középiskolában teljesítik a gyakorlatukat, amelyben főállásban tanítanak. Ezért a korábban felsorolt gyakorlóiskolákkal megszakadt a kapcsolatunk, csak néhány (félévenként 4-5) hallgató gyakorlatához

biztosítanak terepet. A korábban felsorolt iskolák közül az Alternatív Közgazdasági Gimnázium, a Budai Középiskola és a Károlyi Mihály KSZI adott lehetőséget 1-1 hallgatónak az iskolai gyakorlat teljesítésére.

Sajátos időpontban zárjuk történetünket. Több mint egy éves szakmai vita nyomán ezekben a napokban kerülhet nyilvánosságra a tanárképzés új rendszerének koncepciója, amelytől csak remélhetjük, hogy nagyobb vonzást gyakorol a közgazdász tanári pálya iránt érdeklődő továbbtanulókra, és több éves kihagyás után újraindíthatjuk nappali tagozaton is közgazdász tanárképzésünket.

Felhasznált irodalom

BALLÉR ENDRE (1991): A közgazdász szaktanárképzés története. In: A szakmai pedagógusok képzésének története Magyarországon 1945-1988. Oktatókutató Intézet, Budapest, 55-87. o.

A BKAE tanulmányi tájékoztató füzet a 2003/2004. tanévben (BKAE 2003)

HEGEDŰS T. ANDRÁS – PFISTER ÉVA (1995): A tanárképzés helyzete egyetemünkön. In: Új utak a közgazdasági, üzleti és társadalomtudományi képzésben. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Jubileumi Konferencia, BKE, II. kötet, 879-885. o.

KOVÁCS ZOLTÁN (2002): A tanárképzés tartalmi és szervezeti megújítása. In: 30 év. A Pszichológia és Pedagógia tanszék története. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest

A Kormány 4/1996. (I. 18.) számú rendelete a „A közgazdasági felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről” (Magyar Közlöny 1996. 4. szám).

PFISTER ÉVA (1994): Az egyetemi szintű tanárképzés tantárgyi rendszere a képesítési követelmények tükrében. In: Pedagógusképzés, 1994. 1. szám 78-97. o.

PFISTER ÉVA (2004): A tanulási környezet pedagógiai fejlesztése. Pedagógusképzés, 2004. 1. sz. 69-89. o.

Kerékgyártó Györgyné

A szakmai tanárokat képző intézmények és az alkalmazók szempontjai

(A kerekasztal beszélgetésen elhangzott álláspontok összefoglalója)

A „Szakmai tanárképzés: múlt – jelen - jövő” címmel megszervezett műhelykonferencián a plenáris előadások és az azt követő vita után került sor a kerekasztal-beszélgetésre.

A beszélgetéshez az előre felkért kollégák a szakmai tanárképzés területén nagy tapasztalattal rendelkező vezetők, oktatók: Benedek András, a BME Alkalmazott Pedagógia és Pszichológia Intézet Műszaki Pedagógia Tanszékének igazgatója, Emőkei András, a Szent István Egyetem Pályatervezési és Tanárképző Intézetének igazgatója, Joanovicsné Kerekes Mária, a Belvárosi Térségi Integrált Szakképző Központ igazgatóhelyettese, Kádek István, az Eszterházy Károly Főiskola Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának dékánhelyettese, a Közgazdaságtan és Jog Tanszék vezetője) voltak. Így a szakmai tanárképzés több területe, az agrár-, a gazdálkodási-, a közgazdasági- és a műszaki szaktanári oldal is képviselve volt.

A beszélgetés a következő három kérdéscsoporthoz kapcsolódott:

- 1) Mely tényezők segítik, és mely tényezők gátolják az adott szakterületen a tanári pálya választását? Hogyan lehet ösztönözni a tanári szak választását?
- 2) Milyen erősségei és milyen gyengeségei vannak jelenleg a szakmai tanári felkészítésnek? Milyen főbb változtatásokat tartanak indokoltnak a képzésben?
- 3) Milyen előnyei és milyen hátrányai vannak az osztott és az osztatlan (5 éves) képzési rendszernek? Az adott szakterületen melyiket látják kedvezőbbnek?

Az elhangzott vélemények – melyek általában az adott intézmény kollégáinak tapasztalatait, észrevételeit is tükrözték – a legtöbb kérdésben hasonlóak voltak, meglehetősen harmonizáltak. Az elhangzott főbb megállapítások, tapasztalatok – a kérdéscsoportok sorrendjét követve - a következőkben összegezhetőek:

- 1) Sajnálatos, hogy nappali tagozaton nem tudták eddig elindítani a szakmai tanárképzési szakokat a kevés jelentkező miatt. Jelenleg csak levelező tagozaton folyik a képzés. Ennek fő okát a tanári pálya presztízsében, anyagi feltételeiben lehet keresni. A pályakezdés, a lakáskérdés megoldásának gondjai, a családalapítás, az induló kereset, az életkereseti kilátások más irányba terelik a pályaválasztást.

A Központi Statisztikai Hivatal csak nagy aggregátumokban közli a kereseteket, de e számok alapján látható a tanári pálya anyagi megbecsültségének helyzete. 2011 januárjában a szellemi foglalkozásúakra vonatkozóan az oktatási ágazatban az átlagkereset 25 százalékkal maradt el a nemzetgazdasági átlagtól, ezen belül 36 százalékkal a versenyszféráétól, 6 százalékkal a költségvetésben dolgozó szellemi foglalkozásúakétól. A fiatalok a prosperáló területek felé mennek. Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy a tájékoztató munka sem elégséges e téren. A beiskolázási (pályaorientációs) programokat fejleszteni szükséges.

A szaktanárként dolgozó fiatalok pozitívan értékelik azt, hogy értelmes munkát végeznek, szabadon oszthatják be idejüket, esetleg vállalkozást vezethetnek illetve vállalkozásban is munkát végezhetnek, ami visszahat a gyakorlati tapasztalatok szerzésére, illetve magára a szakképzésre is. E kiegészítő tevékenységük tompítja azt, hogy alacsonyabb bérért dolgoznak.

- 2) Minden intézmény különböző módon próbálja orientálni a tanári pálya felé az arra rátermett hallgatókat. Elsősorban a TDK témák adásával és e munka segítségével, szakkörök működtetésével, közvetlenebb oktató-hallgató szakmai és emberi kapcsolatokkal, szabadon választható kurzusok meghirdetésével, előadások hirdetésével, a mezőgazdasági képzésnél egyéb szakmai területek, pl. a szakmai tanácsadásnak a képzéshez való hozzákapcsolása a szaktanársághoz, hogy több lábon álljanak a tanárok. Fontos lehet továbbá kiváló középiskolai, illetve felsőoktatásban, saját egyetemükön dolgozó szakmai tanáregyenísek bemutatása is.

A szakmai tanárok képzésben a szakterületi és a pedagógiai felkészültség is igen fontos. Széles körű szakmai ismeretekkel a változások folyamatos követése, a továbbképzés a tanári munka része kell, hogy legyen.

A képzéshez szükséges szakmódszertanok nem eléggé újultak meg. Jobban kell alkalmazkodniuk a tanulók életkori sajátosságainak változásaihoz. Kidolgozásukra, fejlesztésükre jelentős erőfeszítéseket kell tenni.

A képzés során lényegesen nagyobb súlyt kell adni a gyakorlatnak is, aminek a keretei jelenleg messze nem elégségesek.

A tanárképzésből kikerültek nem eléggé ismerik a jelenlegi középiskolai illetve az érettségi utáni képzési rendszereket (elsősorban az OKJ képzést), erre nincsenek felkészítve.

- 3) Ami a képzés rendszerét illeti, a szakmai tanárképzésben többféle, változatos forma, differenciált megoldások indokoltak. Az Eszterházy Károly Főiskolán pl. a gazdálkodási területen a bolognai osztott rendszerű képzést nem tekintik rossz megoldásnak. Vannak hallgatóik, van érdeklődés az MSc gazdálkodás szakos tanári pálya iránt, jóllehet most náluk is csak levelező tagozatot tudták indítani a képzést. A BA/BSc szakon oklevelet szerzők közül azok, akik néhány év után úgy látják, hogy hosszú távon nem elégíti ki őket a multiknál végzett munka tartalma és időbeosztása, szívesen folytatják tanulmányaikat, hogy tanári képesítést szerezzenek.

Az osztatlan, a szakmai és pedagógiai képzés párhuzamosságával, az ötéves képzési formával is célszerű foglalkozni, jóllehet jelen periódusban ennek a feltételei sem az intézmények részéről, sem a jelentkezők részéről nincsenek meg.

Szakmai tanárképzés: múlt – jelen – jövő
Műhelykonferencia
a Gazdasági Szaktanárképző Intézet megalakulásának 75. évfordulója
alkalmából

a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja és a
Tanárképzők Szövetsége szervezésében

2011. március 24. csütörtök, 13.30 – 17.00

Helyszín: Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, Fővám tér 8. III. eladó

Program

13.30 – 13.35 Megnyitó: Tóth Magdolna (Budapesti Corvinus Egyetem, rektorhelyettes)

13.35 – 14.55 A szakmai tanárképzés tartalmi és szervezeti megoldásai

Levezető elnök: Falus Iván (Tanárképzők Szövetsége, elnök)

13.35 – 13.55 Benedek András (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem): Szakmai tanárképzés – tradíciók és új kiegészítések

13.55 – 14.15 Horn Miklós (Budapesti Gazdasági Főiskola): Szakmai tanárképzésünk múltja – a jelen nézőpontjából

14.15 - 14.35 Rádli Katalin (Nemzeti Erőforrás Minisztérium): Szakmai tanárképzés és oktatáspolitikai

14.35 – 14.55 Pfister Éva (Budapesti Corvinus Egyetem): Gazdasági tanárképzés a BCE-n: lesz-e jövő?

14.55 – 15.25 Vita

15.45 – 16:45 Kerekasztal beszélgetés

Moderátor: Kerékgyártó Györgyné (Budapesti Corvinus Egyetem)

Részvevők:

Benedek András (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem), Emőkey András (Szent István Egyetem), Kádek István (Eszterházy Károly Főiskola), Tarné Szép Terézia (Belvárosi Területi Integrált Szakképző Központ)

16.45 Zárszó: Hrubos Ildikó (Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, társigazgató)